

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Etapová hra v rámci školní družiny

The Stage Game within school club

Nela Františka Dvořáková

Vedoucí práce: PaedDr. Zdeňka Hanková

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: Vychovatelství

2015

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Etapová hra v rámci školní družiny vypracovala pod vedením PaedDr. Zdeňky Hankové samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 1. 4. 2015

.....

Podpis

Poděkování

Ráda bych poděkovala PaedDr. Zdeňce Hankové za odborné vedení práce, ochotu, trpělivost a cenné rady. Poděkování patří také Lucii Karlíkové za podporu a pomoc při realizaci etapové hry.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o aktivním naplňování volného času dětí v rámci školní družiny. Seznamuje se základními informacemi týkající se výchovy mimo vyučování a blíže se zaměřuje na prostředí školní družiny, pro které je podrobně zpracován návrh etapové hry. Tento návrh je též převeden do praxe a následně reflektován.

KLÍČOVÁ SLOVA

Výchova mimo vyučování, etapová hra, zážitková pedagogika, školní družina, vychovatel, dětský kolektiv.

ANNOTATION

The bachelor thesis deals with the active implementation of leisure time for children within school club. It introduces basic information on education in leisure time and focus on school club for which is processed proposal Stage Games. This proposal is also transferred into practice and followed reflected.

KEYWORDS

Education in leisure time, Stage Game, experimental education, school club, educator, groups of children.

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část	9
2.1 Volný čas	9
2.2 Výchova mimo vyučování	9
2.2.1 Cíle výchovy mimo vyučování	10
2.2.2 Funkce výchovy mimo vyučování	11
2.2.3 Obsah výchovy mimo vyučování	12
2.3 Výchova ve volném čase z pohledu historie.....	13
2.4 Prostředí a zařízení pro výchovu mimo vyučování	14
2.5 Školní družina	18
2.5.1 Funkce školní družiny.....	18
2.5.2 Režim dne a činnosti ve školní družině	19
2.5.3 Osobnost vychovatelky ve školní družině	20
2.5.4 Historie školní družiny.....	21
2.6. Výchova zážitkem.....	22
2.6.1. Počátky výchovy zážitkem	22
2.7. Hra	23
2.7.1 Dělení her.....	24
2.8. Etapová hra	25
3. Praktická část	27
3.1 Cíl praktické části	27
3.2 Cíl etapové hry.....	27
3.3 Dílčí cíle etapové hry	27
3.4 Příprava etapové hry	28

3.5 Charakteristika skupiny	30
3.6 Realizační tým	31
3.7 Motivační příběh.....	31
3.8 Popis jednotlivých etap	32
3.8.1 Etapa 1. – Nalodění.....	32
3.8.2 Etapa 2. – Jsme na moři!.....	36
3.8.3 Etapa 3. – Ztroskotání.....	40
3.8.4 Etapa 4. – Na ostrově.....	44
3.8.5 Etapa 5. – Záchrana	48
3.9 Sebereflexe.....	52
4. Závěr	55
5. Literatura.....	56
Seznam příloh	58

1. Úvod

Školní družina je jednou z důležitých součástí systému vzdělávání, která napomáhá žákům naplňovat jejich volný čas.

V současné době pracuji jako vychovatelka ve školní družině v Praze a snažím se, aby každý den byl pro děti nejen přínosem nových zážitků a zkušeností, ale také zábavy a radosti. Jelikož je v naší školní družině velké množství přihlášených dětí, ale prostory nedostačující, byla jsem se svým oddělením před rokem přemístěna z budovy školní družiny do budovy školy, kde mohu využívat prostory učeben.

Musím přiznat, že jsem se dlouho nemohla smířit s tím, že musím trávit odpoledne s dětmi mezi lavicemi, katedrou, tabulí či na procházkách v okolí školy, a tak jsem se rozhodla, za podpory svojí kolegyně a vedení školy, změnit již zažitý denní režim našich odloučených oddělení a to tak, že s dětmi které jsou součástí našich oddělení, klademe velký důraz na pobyt venku, kde se odehrává veškeré naše dění.

Na základě ohlasů od rodičů a spokojenosti vedení jsem byla požádána, abych vytvořila celoroční projekt pro naše oddělení. Do projektu jsou zařazeny mimo jiné také etapové hry. V počátku jsem s pojmem etapová hra váhala a to především proto, že jsem si myslela, že takové hry patří pouze na tábory, školy v přírodě či jiné vícedenní výjezdy, ale již po první etapové hře realizované ve školní družině jsem se přesvědčila, že jsou velmi dobrým základem, jak zábavnou a někdy i netradiční formou trávit s dětmi volný čas.

Bakalářská práce je dělena na dvě části – teoretickou a praktickou. Část teoretická obsahuje především pojmy, definice a informace, které jsou velmi důležité a tvoří základ pro porozumění a objasnění dané problematiky. V části praktické bych ráda uvedla svůj návrh etapové hry a jeho realizaci v prostředí školní družiny se závěrečnou sebereflexí.

Hlavním cílem práce je seznámení s teorií týkající se volného času, výchovy mimo vyučování, vytvoření návrhu etapové hry pro školní družinu a následné převedení návrhu do reality.

V kapitolách teoretické části se dozvíme základní informace o volném čase a výchově mimo vyučování. Z historického hlediska si přiblížíme, jak náplň volného času vypadala v průběhu let minulých. Nahlédneme do výchovy mimo vyučování skrz její cíle, funkce, obsah či prostředí, ve kterém se v současnosti odehrává. Podrobněji nahlédneme k tématu o mimoškolním zařízení školní družiny. Přiblížíme si též pojem výchova zážitkem a pojem hra a její základní dělení, z kterého se zaměříme dále na hru etapovou.

V kapitolách praktické části nás čeká seznámení s návrhem etapové hry, který je provázen motivačním příběhem. Etapová hra je podrobně rozpracována do pěti samostatných částí – etap. Každá etapa obsahuje vlastní motivaci pro hru, její přípravu, seznam pomůcek, předpokládaný čas na hru, stručný popis hry a zhodnocení. Každá etapa má také návrh svého zakončení, otázek k reflexi, bezpečnosti a náhradního programu. V závěru každé etapy se také dočteme o její realizaci, kde jsou popsány především změny oproti vypracovanému návrhu. Praktickou část zakončuje vlastní sebereflexe, kde bych ráda přiblížila své zhodnocení tvorby etapové hry.

2. Teoretická část

2.1 Volný čas

Řekneme-li pojem volný čas, každého z nás napadne něco jiného. Někdo si vzpomene na to, jak byl na procházce, jiný si svůj volný čas představuje s knihou v ruce nebo venku na fotbalovém hřišti. Ovšem většina z nás se shodne na tom, že volný čas je opakem našich povinností. Je to čas, během kterého si dobrovolně vybíráme činnosti, aktivity, které jsou pro nás svým způsobem přitažlivé, příjemné a dodávají nám pocit odpočinku či relaxace.

Pedagogický slovník od Průchy, Walterové a Mareše například uvádí, že volný čas je *„čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů.“* Vážanský a Smékal zase uvádějí, že *„Volný čas je považován za zbývající dobu po práci“* a dle Pávkové *„je to doba, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění.“* Pouček týkajících se volného času bychom našli nepřeberné množství, ovšem jedno by měly mít vždy společné a tím by bylo to, že volný čas je pro nás pozitivně stráveným časem, při kterém si odpočineme, prožijeme nějakou zábavu a uspokojíme tím své potřeby a snažíme se o vlastní rozvoj osobnosti.

2.2 Výchova mimo vyučování

Výchova mimo vyučování se skládá ze dvou pojmů a to z výchovy a volného času. Výše jsme si již definovali, co znamená volný čas, definujme si tedy i pojem výchova. Nahlédne-li opět do Pedagogického slovníku od Průchy, Walterové a Mareše, dočteme se, že výchova je *„proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji“* či *„plně řízený proces ovlivňování nehotového člověka pedagogem nebo institucí, naplněný snahou podřídit jej normám společnosti, ale i normám instituce“*

Výchova mimo vyučování, ve volném čase se řadí mezi mimoškolní edukaci. Znamená to tedy, že tato výchova probíhá mimo povinné vyučování, mimo

bezprostředního vlivu rodiny, zajišťují ji institucionální zařízení a probíhá z převážné části ve volném čase. „... uskutečňuje se v průběhu činností, založených na zájmech účastníků. Účast ve volnočasových aktivitách je dobrovolná, přináší zúčastněným kladné emoce, prožitky, přispívá k jejich seberealizaci.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010, str. 42).

Při výchově mimo vyučování je podstatné pedagogické ovlivňování volného času, které je důležitou součástí výchovného působení na děti, mládež. Dává možnost vést děti, mládež k tomu, aby se naučili volný čas vhodně využívat, hospodařit a naplňovat jej. Toto záměrné a cílevědomé pedagogické působení se ovšem musí řídit základními požadavky na výchovu ve volném čase, kterými jsou především dobrovolnost, jak už je uvedeno výše, atraktivnost činností, odpočinkové rekreační a zájmové zaměření, ale také citlivé pedagogické působení, pestrá nabídka činností, vhodná pozitivní motivace či empatie. (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010).

2.2.1 Cíle výchovy mimo vyučování

Cíle výchovy mimo vyučování vycházejí z obecných cílů výchovy, které reagují na potřeby společenského vývoje. Tyto obecné cíle se dále dělí na cíle konkrétní. Každá mimoškolní instituce, mimoškolní pedagog je povinen plnit svoji výchovnou funkci vůči dětem a jejich volnému času, a proto by měl dodržovat následující cíle:

- „- uspokojovat a kultivovat potřeby,
- seznamovat s možnými zájmovými aktivitami,
- uspokojovat, usměrňovat, formulovat a rozvíjet zájmy,
- pomáhat objevovat dispozice jedinců,
- rozvíjet specifické schopnosti na základě objevených dispozic,
- podporovat snahy o sebevýchovu,
- podporovat utváření žádoucích rysů osobnosti“

(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010, str. 40)

2.2.2 Funkce výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování plní funkci výchovně vzdělávací, preventivní, zdravotní a sociální. Na funkci výchovně vzdělávací je brán velký zřetel. Instrukce se dle svých možností a legislativního vymezení podílejí na rozvoji schopností dětí a mládeže, na uspokojování jejich zájmů a potřeb, na rozvoji dovedností, vědomostí a návyků. Na základě praktických činností a zkušeností si dokáží děti, mládež vytvořit vlastní názor na život a na svět.

Na funkci preventivní je kladen v současnosti velký důraz. Tato prevence je směřována do nadcházejících oblastí:

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
- kriminalita, delikvence
- virtuální drogy
- patologické hráčství
- záškoláctví
- šikana, vandalismus, jiné formy násilného chování
- xenofobie, rasismus, intolerance.

Funkce zdravotní je v průběhu výchovy mimo vyučování naplňována, když instrukce vytváří dětem, mládeži režim dne tak, aby napomáhal k vytvoření zdravého životního stylu. Podporuje-li příležitosti pro pobyt na čerstvém vzduchu, vede ke správné životosprávě, dodržování hygienických návyků, ale i ke zdravému duševnímu vývoji.

Výchovná zařízení se v době mimo vyučování snaží vyrovnávat rozdíly mezi nerovnoměrnými materiálními a psychologickými podmínkami v rodinách, což je přínosné především pro děti z nepodmětného či konfliktního rodinného prostředí. Sociální funkce také zahrnuje vytváření sociálních vztahů, upevňování společenských pravidel a rozvoj sociálních kompetencí. (Pávková a kol., 2002)

2.2.3 Obsah výchovy mimo vyučování

„Obsah výchovy mimo vyučování, ve volném čase má výrazně činnostní charakter. Za hlavní prostředek výchovy jsou považovány vhodně volené a nenásilně ovlivňované činnosti.“ (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010, str. 73)

Patří sem činnosti odpočinkové, rekreační, zájmové, sebeobslužné, veřejně prospěšné a příprava na vyučování. Z toho odpočinkové, rekreační, zájmové a veřejně prospěšné činnosti jsou součástí náplně volného času, tudíž je pro ně podstatou dobrovolnost. Zatímco činnosti sebeobslužné a příprava na vyučování mají podstatu v povinnosti.

Mezi činnosti odpočinkové řadíme takové činnosti, které nejsou fyzicky ani psychicky náročné a slouží především k odstranění únavy. Lze je zařadit kdykoliv během dne, ale nejčastější variantou je po obědě. Mezi tyto činnosti můžeme například zařadit, rozhovory, četbu, procházky, rukodělné práce, hudební činnosti či relaxační techniky.

Rekreační techniky jsou velice důležité pro odstranění únavy z vyučování. Řadí se sem pohybové aktivity, které mohou být pohybově náročnější či manuální práce. Tyto činnosti je vhodné směřovat k pobytu venku.

Nejpodstatnější částí mimoškolní výchovy jsou činnosti zájmové, které zahrnují oblasti společenskovední, přírodovědné, pracovní technické, tělovýchovné, sportovní a esteticko-výchovné. Mnohostranný rozvoj těchto oblastí přispívá k rozvoji tělesně i duševně zdravému a vyrovnanému člověku, který dokáže racionálně nakládat s volným časem.

Veřejně prospěšné činnosti jsou důležité především k rozvoji charakterových vlastností a sociálních vztahů. Snaha pedagoga je vést děti k dobrovolným činnostem ve prospěch druhých, k ochraně životního prostředí, k pomoci potřebným či ke kulturní a osvětové činnosti.

Sebeobslužné činnosti spočívají ve vedení dětí k samostatnosti a péči o sebe, ale i svůj majetek. Je tedy důležité pěstovat u dětí návyky osobní hygieny, vhodného oblékání, jednání s lidmi a návyky k udržování pořádku a čistoty k prostředí, ve kterém

žijeme. Aby se dostavil úspěch při konání těchto činností, je podstatná trpělivost, důslednost a pravidelnost.

Do přípravy na vyučování jsou zařazovány činnosti, které souvisí s plněním školních povinností. Obsahem může být vypracovávání písemných a jiných úkolů či prohlubování poznatků z vyučování. V tomto případě se ovšem tyto činnosti liší od běžného typu vyučování. Pedagog využívá didaktických her, dělá činnosti zajímavé, neobvyklé a snaží se převádět získané vědomosti do praxe. Činnosti pro přípravu na vyučování je nutné vhodně zařazovat do režimu dne, vytvořit dobré podmínky pro jejich plnění, úzce spolupracovat nejen s dítětem, ale i rodiči a učiteli. (Pávková a kol., 2002)

2.3 Výchova ve volném čase z pohledu historie

Po skončení třicetileté války (1648) se začal měnit životní styl obyvatel měst a vesnic, s čímž souvisejí i počátky výchovy ve volném čase. Postupně se formuje proces uvolňování života (který je zřejmí nejvíce v první polovině 19. stol.), kdy se člověk odpoutává od domova, pracoviště. Lidé z bohatších vrstev si pořizují “víkendové domy“, vznikají spolky, kluby, kavárny aj.

Také s postupnou industrializací v 19. století narůstá počet lidí z dělnických tříd, kteří usilují o zkracování pracovní doby, aby získali dostatek volného času pro zregenerování sil, ale i sebevzdělávání a rozvoj vlastních zájmů. „*Začali se objevovat vzdělávací, hudební, divadelní, tělovýchovné nebo turistické aktivity, pořádaly se výlety, slavnosti nebo shromáždění, vznikaly kluby, dělnické domy, zájmové, odborové, sociální i politické organizace*“ (Pávková a kol., 2002, str. 21).

Tento vývoj volného času objevil nové typy činností a institucí, které se dělily na dva proudy. První proud se věnoval převážně aktivitám a institucím pro dospělé a proud druhý se zaměřoval pouze na děti a mládež. Dalo by se říct, že toto rozdělení přetrvává do současnosti.

V meziválečném i poválečném období rostla obnova předválečných zařízení a sdružení, ale také rychlý vývoj a vznik jejich nových typů.

V období sedmdesátých a osmdesátých let 20. století zařízení a sdružení pro volný čas dále rozkvétala, začaly se ovšem projevovat problémy mezi mladou generací. Vzrostlo drogově závislých, agresivních či xenofobně zaměřených mladých lidí, což znamenalo pokles zájmu o členství ve sdruženích a zařízeních. Tyto negativní projevy ovšem nebyly nijak výrazněji pocíťovány, a tak se na jejich řešení zařízení, sdružení nepodílela.

V devadesátých letech se začalo objevovat spektrum nových možností. Volnočasová zařízení, která doposud fungovala, pokračují ve své činnosti a rozvoji. Nově se ovšem zesilují mezinárodní kontakty, které napomáhají k rozvoji dalších možností, k přístupu nových informací i k předávání zkušeností. Tento vývoj však nepřinesl pouze pozitiva. Zařízení v téhle době už musela začít reagovat na nové problémy spojené se závislostmi, nezaměstnaností či stoupajícím agresivním chováním mladých lidí. (Pávková a kol., 2002)

2.4 Prostředí a zařízení pro výchovu mimo vyučování

V současné době mají děti mnoho možností pro volbu prostředí, kde chtějí trávit čas mimo vyučování. Tato prostředí se dají rozdělit na školy, které nabízejí zájmové a vzdělávací aktivity, školská zařízení, subjekty zabývající se výchovou ve volném čase, na domácí prostředí a veřejná prostranství. Každé z těchto prostředí má své výhody i nevýhody jako jsou například:

- možnost spontánních aktivit – organizované činnosti
- bezpečnost – ohrožení bezpečnosti, negativní vlivy
- pedagogické vedení – bez pedagogického vedení
- proměnlivost materiálního i sociálního prostředí – jednotvárnost prostředí
- dozor – bez dozoru
- prostředí zajišťující soukromí – bez dostatečného soukromí
- vhodné vybavení pro volnočasové aktivity – nedostatek vhodného vybavení
- kontakt s vrstevníky – bez kontaktu s vrstevníky

- volba užitečných aktivit – nebezpečí volby nevhodných aktivit
- vhodné, pozitivní vzory – nebezpečí negativních vzorů

(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010)

„Na základě těchto a možná i dalších kritérií je možné stanovit pozitivní i negativní znaky pobytu dítěte v konkrétním prostředí, negativní vlivy je zapotřebí omezovat a pozitivní využívat v míře co největší.“

(Hájek, Hofbauer, Pávková, 2010, str. 31)

K výchově mimo vyučování v České republice řadíme zařízení, které jsou popsány níže. I když jsou tato zařízení velice důležitá, je však také podstatné, aby organizovaná činnost nevyplňovala veškerý čas dítěte, mládeže a aby jim zbyl i čas, který mají jen pro sebe.

Školní družiny

Školní družiny navštěvují především žáci prvního stupně základní školy. Toto zařízení má výchovnou a zdravotní funkci v popředí s funkcí sociální. Dbá na velký výběr zájmových činností a uspokojení potřeby pohybu. Některé školní družiny mohou také organizovat zájmové kroužky, kterých se mohou účastnit i děti, které nejsou přihlášeny k pravidelné docházce. Více se o tomto zařízení rozepíší v následující kapitole.

Školní kluby

Žáci druhého stupně mají možnost navštěvovat školní kluby, kde práce pedagogů vychází z potřeb této věkové skupiny, přiklánějí se tedy více k potřebám samostatnosti a spontánnosti při aktivitách, než k sociálnímu působení. Tyto kluby bývají zařízeny jako herny, koutky na čtení či komunikaci, počítačové pracovny aj.

Střediska pro volný čas dětí a mládeže

Mezi tato střediska se řadí domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností. Zde jsou činnosti vedeny pod odborným pedagogickým vedením a jsou zaměřeny na specializované zájmové činnosti. Činnost je pravidelná v kroužcích nebo příležitostná, soutěže, tábory, aktivity v hernách aj.

Domovy mládeže

Domovy mládeže poskytují studentům (převážně středních škol), kteří nemohou denně dojíždět kvůli vzdálenosti vybrané školy od domova, ubytování, stravu a výchovnou péči. Kromě dodržování režimu dne, přípravy na studium a sebeobsluhy je nutné dbát na to, aby mládež vhodně využívala svůj volný čas. Je dobré vytvořit vhodnou nabídku činností, účinně žáky motivovat a respektovat pravidlo dobrovolnosti.

Dětské domovy

V dětských domovech je zajišťována výchova a sociální péče pro děti od 3 do 18 let (popř. do ukončení studia), o které se jejich rodina nemůže, nechce nebo neumí postarat. Snaha pedagogů v tomto zařízení je, aby děti, které se v těchto domovech nachází, prožívaly svůj volný čas stejným nebo alespoň podobným způsobem jako děti, které žijí v rodinách. Podporují je tedy v tom, aby se zapojovaly do činností v různých typech zařízení pro volný čas, a také sami dbají na to, aby byl jejich volný čas hodnotně využíván a rozvíjen.

Základní umělecké školy

Umělecké školy jsou zaměřeny na děti, mládež s vyhraněnými zájmy a to především v oborech hudebních, hudebně pohybových, výtvarných a literárně dramatických. Přípravují pro studium na středních a vysokých školách v uměleckém oboru.

Jazykové školy

V těchto školách je zájmové vzdělávání zaměřeno na výuku cizích jazyků. Obdobně jako je tomu na Základních uměleckých školách, připravují i zde děti, mládež na studium na středních či vysokých školách.

Všechny výše uvedené zařízení se podílejí na formování volného času dětí, mládeže, patří k nim však např. také různé nestátní neziskové organizace (občanská sdružení, nadační fondy, církevní a náboženské společenství, nízkoprahová zařízení aj.). V následujících řádcích si uvedeme některá z nich.

Junák – skautské hnutí

Junák je celosvětová organizace s dlouholetou tradicí, které se zaměřuje zejména na pobyt v přírodě a turistiku. Vychovává junáky k praktickým dovednostem, družnosti a odpovědnosti. Výchovné působení se uskutečňuje v malých skupinách (5-10 členů), které jsou vedeny dospívajícím rádcem. Zde se projevuje velký vliv vrstevnické skupiny ve spojení s přijímáním zodpovědnosti za druhé.

Pionýr

Toto sdružení bylo v dřívějších dobách levicově orientováno. Dnes je však jeho hlavní myšlenkou demokracie, dobrovolnost, solidárnost, samostatnost a uspokojování zájmů a potřeb dětí, mládeže. Pořádá také soutěže, letní tábory či přehlídky, ke kterým jsou přizváni i děti, mládež, které nejsou členy sdružení.

Hnutí Duha

Duha je sdružení, které klade velký důraz na vytváření a realizaci programů pro děti, mládež v rámci přírody, globální a ekologickou výchovy. Hlavní myšlenkou je soulad s přírodou. Děti, mládež mohou sdružení navštěvovat bez ohledu na členství v jiných organizacích.

Hnutí Brontosaurus

Brontosaurus je podobně jako Duha zaměřeno na přírodu a ochranu životního prostředí. Snaží se vést své členy k nekonzumnímu životu, k neničení a poškozování přírody. Výchova ve volném čase je založena na zážitku a práci jako je např. udržování veřejné zeleně, čištění vodních toků, sázení stromků apod.

Sokol

Sokol je u nás tělovýchovnou a sportovní organizací s nejdelší tradicí. Byl založen již v roce 1862 Miroslavem Tyršem¹, který usiloval nejen o rozvoj tělesný, ale i o rozvoj duševní, morální. Vytvořil dlouholetou tradici všesokolských sletů, které se

¹ *Miroslav Tyrš* (1832-1884) - český kritik, historik umění, estetik, profesor dějin na UK a na ČVUT v Praze, předseda výtvarného odboru Umělecké besedy a člen poroty pro sochařskou výzdobu Národního divadla. Podílel se na založení organizovaného tělovýchovného hnutí v Čechách, zejména *Sokola*. (<http://www.zivotopis.osobnosti.cz/miroslav-tyrs.php>)

staly celonárodními slavnostmi. Sokol existuje dodnes, není sice tak populární jako kdysi, ale stále se zaměřuje na tělovýchovnou činnost pro děti, mládež, ale i dospělé.

Dalším sdružením, které bych ráda uvedla je sdružení YMCA, které je křesťanské a má dlouholetou celosvětovou tradici. Sdružuje děti, mládež bez rozdílu rasy, pohlaví, náboženského vyznání a sociálního postavení. Jeho název pochází z anglického názvu Young men's Christian Association. Usiluje o harmonický rozvoj osobnosti, ducha a těla. O volný čas dětí, mládeže se starají i jiné církevní a charitativní organizace. Některé z těchto organizací se zaměřují na výuku náboženství, jiné se zaměřují na sociální pomoc rizikovým skupinám dětí a mládeže. (Pávková a kol., 2002)

2.5 Školní družina

Jak už jsme se dozvěděli výše, školní družina patří do mimoškolní výchovy. Je zařízením určeným pro volný čas, kterým oproti ostatním mimoškolním zařízením projde mnohem více dětí. Je určena žákům prvního stupně v průběhu školního roku, dle potřeby i o prázdninách. Tvoří pro děti přechod mezi výukou a pobytem doma. Pedagogická práce v tomto zařízení je velice specifická. Nejde pouze o hlídání dětí, ale o zabezpečení odpočinku, rekreace a zájmových činností.

2.5.1 Funkce školní družiny

Hájek (2007, str. 16) uvádí ve své literatuře, že „školní družina slouží výchově, vzdělávání a rekreaci žáků. Svou funkci naplňuje činnostmi odpočinkovými (klidové činnosti, rekreační i zájmové aktivity) i přípravou na vyučování“. Dále plní funkci vzdělávací, sociální, relaxační, kompenzační i výchovnou a to za předpokladu, jsou-li splněny podmínky interakce mezi zúčastněnými činiteli (sociální klima školy, empatie vychovatelek, podmětne aktivity, režim dne s dostatkem pohybu, pozitivní a otevřené vztahy mezi vychovatelkami, dětmi i rodiči). Navozuje prostředí, ve kterém „*dětem umožňuje společnou činnost v době mimo vyučování v nestresujících situacích a funkčním prostoru, jež splňuje podmínky podmětnosti, navozují kreativitu a dávají příležitost k seberealizaci*“. (Hájek, 2007, str. 15)

2.5.2 Režim dne a činnosti ve školní družině

Denní režim školní družiny je sestavován tak, aby odpovídal požadavkům duševní hygieny, shodoval se s uskutečňováním výchovných záměrů, přizpůsoboval se potřebám a zájmům dětí a respektoval jejich věkové zvláštnosti. Během dne by se měl střídát klidný režim s pohybově náročnými činnostmi, práce s odpočinkem či organizované činnosti s činnostmi spontánními.

Je-li zařazen v rámci školní družiny provoz družiny ranní, je vhodné zařazovat klidné a nenáročné činnosti zaměřené na odpočinek. Po vyučování děti odchází ve většině případů rovnou na oběd, což znamená, že po příchodu do školní družiny je vhodné zařazovat psychicky i fyzicky nenáročné činnosti zaměřené na odpočinek (nejlépe dle přání dětí).

Po odpočinku zařazujeme činnosti rekreační zaměřené na pohyb a pobyt venku, které kompenzují dopoledne strávené ve školní lavici. V této době využíváme organizovaných i spontánních aktivit. Dále zařazujeme náročnější činnosti, jako jsou zájmové činnosti a příprava na vyučování. Při zájmových činnostech se uspokojují a rozvíjejí zájmy a potřeby žáků, při nichž se seznamují s různými druhy těchto činností, jako jsou např. výtvarné, rukodělné, přírodovědné, hudební, taneční, literárně-dramatické, vlastivědné či technické činnosti. Při přípravě na vyučování si děti mohou vypracovávat domácí úkoly nebo se hrají didaktické hry. Příprava na vyučování může být součástí i jiných činností. V pozdějších odpoledních hodinách je vhodné opět zařadit činnosti odpočinkové a rekreační spontánního charakteru.

Denní režim ve školní družině může vypadat např. takto:

11:30 - 12:30 hod.	oběd
12:30 - 13.30 hod.	odpočinkové činnosti
13:30 - 15:00 hod.	rekreační činnosti, pobyt venku
od 15:00 hod.	zájmové činnosti, příprava na vyučování
od 16:00 hod.	odpočinkové a rekreační činnosti

Činnosti ve školní družině se mohou vzájemně prolínat a doplňovat (zájmové činnosti se mohou objevovat při rekreačních činnostech, ale i při činnostech odpočinkových atd.), je však důležité mysle na to, že odpočinkové a rekreační činnosti by neměly v režimu dne chybět. (Pávková, 2007).

2.5.3 Osobnost vychovatelky ve školní družině

Dle pedagogického slovníku je pojem vychovatel² „*pedagogický pracovník působící ve školách a školských zařízeních ústavní a ochranné výchovy a v oblasti výchovy mimo vyučování.*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2001, str. 279).

Dle Hájka (2007, str. 32) je „*základem úspěšné práce školní družiny vychovatelka*“. Vychovatelkou či vychovatelem se nestáváme jen tak z náhlého popudu. Je potřeba přijmout roli vychovatelky, ztotožnit se s ní, zdokonalovat se v ní a prohlubovat potřebné dovednosti a dispozice, které jsou k tomuto povolání nepostradatelné.

Vychovatelka by měla splňovat v rámci své práce několik předpokladů. Jedním z nich jsou osobnostní dispozice, v kterých by měl být samozřejmostí kladný a pozitivní vztah k dětem, empatie, tvorba příznivého sociálního klimatu, organizační schopnosti a umění hrát si s dětmi. Podstatný je také první dojem, který vychovatelka vyvolává svým zevnějškem. Proto je důležité, aby se vhodně a střídavě oblékala, nepoužívala výrazné a nápadné líčení, uměla vhodně vystupovat a vyzařovala z ní tak přirozená autorita. Měla by zvládat komunikaci s dětmi tak, aby nemusela křičet, mluvit klidně, vynikat bohatou slovní zásobou a spisovnou češtinou, aby dokázala vhodně formulovat pokyny a vyhýbala se zdobnělinám a ironii. Podstatné je také umět naslouchat, udržovat s dítětem oční kontakt a projevovat gesta a mimiku, především úsměv.

Dalším předpokladem při práci vychovatelky je odborná kvalifikace a dovednosti v rámci volnočasových aktivit. Vychovatelka by měla nejen vynikat svým širokým repertoárem nabídky činností, ale měla by umět pro tyto činnosti děti získat, vést je, podněcovat a rozvíjet jejich schopnosti. Měla by mít právní povědomí ve vztahu

² V dalších kapitolách práce bude po vzoru z knihy Školní družina (Hájek, Pávková, 2007) používán výraz *vychovatelka*

k bezpečnosti práce s dětmi a pozitivní přístup k celoživotnímu vzdělávání, obohacování a čerpání nových dovedností. (Hájek, 2007)

2.5.4 Historie školní družiny

Výchova mimo vyučování má na našem území dlouholetou tradici. Z počátku však neměla podobu institucí, zařízení, jak je tomu dnes, ale jednalo se o privilegium vyšších vrstev. Děti z těchto vrstev byly svěřovány do rukou soukromých učitelů a učily se dovednostem, jako byl zpěv, cizí jazyky, sport, společenské chování aj. V chudších poměrech se děti podílely na pracovních povinnostech, jejich výchovu přebírali prarodiče či starší sourozenci.

Důležitou úlohu ve výchově mimo vyučování sehrál Jan Amos Komenský³, který se mimo vyučování věnoval také aktivitám ve volném čase a především hrám.

V počátku 18. století se učitelé dobrovolně podíleli na výchově dětí po skončení vyučování a zaměřovali se především na oblasti výchovy, které nebyly považovány za důležité – hudební výchova, zeměpis, vlastenectví, přírodopis aj.

Koncem 18. století byla zavedena povinná školní docházka a zrušeno nevolnictví. Díky zrušení nevolnictví se obyvatelstvo začalo více stěhovat do měst, kde nacházelo lepší možnost obživy v továrnách či manufakturách. Pracovní doba byla však dlouhá a ve většině rodin pracovali oba rodiče, péče o děti po vyučování se stala výchovným i sociálním problémem. Nejdříve se začaly o mimoškolní péči starat dobročinné a charitativní spolky, které se snažily dětem zajistit šatstvo, útočiště, ale i zábavu a vzdělávací akce.

Za předchůdce dnešních družin můžeme považovat útulky. Jako oficiálně první vznikl v roce 1885 útulek na Vyšehradě, který byl určen dětem školou povinným, o které se rodiče nemohli z důvodu nemoci či pracovního vytížení postarat. Už zde se

³ J.A. Komenský (1592-1670) - Filozof, pedagog, teolog. Pocházel z českobratrské rodiny. Vytvořil svým dílem syntézu domácí výchovné tradice jednoty bratrské, filozofie. Základem jeho pedagogiky je myšlenka, že výchova má napomoci člověku, aby v něm bylo rozvinuto lidství, protože každá lidská bytost má právo na rozvoj, na výchovu a vzdělání. Chtěl vychovávat všechny všemu a všestranně, hromadně ve škole a přirozenou metodou.

můžeme setkat s důrazem na sociální výchovu, výchovně vzdělávací činnosti, pracovní výchovu, ale i rekreační činnosti a to vše v kladném prostředí, bez pedantství a příkazů.

V roce 1931 se se začalo namísto útulků objevovat označení družina. Docházely sem děti i z lepších sociálních poměrů. Rozšíření družin však nebylo ještě natolik rozsáhlé, aby mohlo ovlivňovat volný čas dětí v širším rozsahu. K tomu došlo až po roce 1945. Družiny se staly součástí škol a bylo vydáno několik dokumentů, které vytyčovaly výchovnou funkci družin.

Rok 1960 přinesl do mimoškolní výchovy důležité změny. Školský zákon ustanovil družiny pro výchovu mimo vyučování dětí mladšího školního věku a školní kluby pro žáky 6.-9.tříd. Obě tato zařízení byla součástí školy a za jeho chod zodpovídali jejich ředitelé. Klád se důraz na rekreační, výchovné a pohybové činnosti. Další školské zákony (1978, 1984) nepřinesly výrazné změny do družin, avšak poukazovaly na specifika výchovy v družinách. (Pávková, 2007)

2.6. Výchova zážitkem

Výchova zážitkem je jednou z nových metod výchovy ve volném čase. S touto výchovou se můžeme setkat i pod jinými názvy a to například jako zážitková pedagogika, výchova prožitkem, dobrodružstvím, výchova v přírodě, expedice apod. Vždy mají však společné to, že jejich výchovné postupy jsou založeny na zážitku, prožitku, zkušenosti, které jsou vyvolávány v cíleně plánovaných situacích, kde jsou jako hlavním prostředkem používány různé formy hry. Tento proces je po celou dobu průběhu evaluován a zpracováván tak, aby dosáhl co největšího rozvojového potenciálu, rozvoje jedince a jeho osobnosti. Základními znaky prožitku jsou nenahraditelnost, jedinečnost, individuálnost, intencionálnost, nepřenositelnost a komplexnost. (Hanuš, Chytilová, 2009)

2.6.1. Počátky výchovy zážitkem

O rozvoj této metody se zasloužil Kurt Hahn (1886- 1974), německý pedagog, který působil v Anglii. K zájmu o tuto metodu ho vedl fakt, že upadá tělesná zdatnost a pohybová činnost mládeže, která je nahrazována pasivními způsoby zábavy, že

postupně mizí ochota vzájemné a nezištné pomoci mezi lidmi, koncentrace, iniciativa. Nedokázal se smířit s povrchností zážitků a s nemožností procítění a prožití života. A tak Hahn celý svůj život zasvětil k nápravě těchto jevů. Sloužily k tomu programy, které obsahovaly tělesná cvičení, tréninky, cvičení v přírodě s využitím her. (Neuman, 2007)

Byl také spoluzakladatelem organizace Outward Bound, která byla během války výcvikovým střediskem pro rozvoj osobnosti a řešení krizových situací a přežití pro námořníky. Po válce se tato střediska začala měnit na centra rozvoje osobnosti pro mladé lidi. Filozofie Outward Bound se opírá o dva základní principy:

- člověk je schopen dokázat mnohem víc, než se domnívá
- jen málokdo si uvědomuje, čeho je možné dosáhnout prostřednictvím vzájemné pomoci a týmové spolupráce.

(Hanuš, Chytilová, 2009)

2.7. Hra

„Hra je činnost podivuhodná, tvrdí učenci, je to cosi, co má v bdělém stavu podobný význam jako ve spánku sen.“ (Hora, 1984)

Hra provází člověka po celý jeho život, v každém věku a je nenahraditelným každodenním pedagogickým prostředkem, který je důležitý pro všestrannou a harmonickou výchovu. Nabízí nám možnost vžít se do různých rolí, prožít si neobvyklé situace, vztahy, navozovat děje, které jedince či skupinu vedou nejen k rozvoji vědomostí, ale také k získání zkušeností a dovedností. Dává nám možnost vyjádřit se, zapojit svoji fantazii, tvůrčí schopnosti, estetické cítění a především nám obohacuje každodenní život tím, že nám přináší radost a uspokojení.

Hra je významná i ze společenského vývoje, protože dává lidem možnost projevit se ve vzájemném styku, vytvářet si vazby, ovlivňovat obsah, formu i pravidla společného soužití. Dítě při užití her používá svoji představivost, fantazii, hry a pomůcky, dojmy a zážitky ze života a z prostředí, ve kterém vyrůstá, avšak nekopíruje

skutečnost, nýbrž svůj vztah k hranému jevu, jeho zážitky a přání. Každá hra dítěte je jedinečná a tvůrčí. (Mišurcová, Fišer, Fixl, 1980)

2.7.1 Dělení her

Nahlédneme-li do více pramenů, zjistíme, že hra je velice variabilní a dělí se dle mnoha kritérií.

Opravilová uvádí dělení her například dle *schopností*, které hra rozvíjí, dle *činností*, *množství účastníků*, *věku*, *pohlaví*.

Hanuš a Chytilová se zase přiklání k dělení her dle *výchovných cílů*, které má hra rozvíjet.

Mišurcová se drží dělení her obecněji a to tak, že dělí hry do dvou velkých skupin, kterými jsou *hry tvořivé a hry s pravidly*. Při hrách tvořivých si dítě samo formuje průběh hry. Vybírá si námět, hraje si volně a spontánně. Rozdělují se dále na:

- a) *předmětové – dítě rozvíjí své smysly pomocí manipulace, experimentace s předměty,*
- b) *námětové/situační – dítě se vžívá do role dospělého, napodobuje jeho činnosti a vztahy mezi lidmi,*
- c) *dramatizační – dítě si vytváří vlastní děj na základě představivosti,*
- d) *konstruktivní – dítě využívá ke hře materiálů, pomůcek, předmětů, které jsou blízké skutečnosti svým vzhledem nebo použitím.*

Hry s pravidly navazují na hry tvořivé. Jejich podstatou je respektovat daná pravidla, řád a normy. Umět jednat s druhými lidmi, akceptovat jejich názory a práva. Můžeme je dělit na:

- a) *pohybové*
- b) *didaktické – rozvoj rozumových schopností v popředí s pedagogickým působením.*

Prázdninová škola Lipnice dělí hry na *pohybové, intelektové, psychologické a kombinované* (Jirásek, 2008).

Zajímavé je také dělení dle *prostředí*, ve kterém se hra hraje, které sestavil Miloš Zapletal:

- hry v přírodě
- hry v klubovně
- hry na hřišti a v tělocvičně
- hry ve městě a vsi

A dělení dle délky hry Jiřího Choura na:

- dlouhodobé hry
- krátkodobé hry
- hry a pokračování
- etapové hry
- celotáborové hry
- herní cykly

2.8. Etapová hra

Pro tuto práci je vhodné přiblížit si z mnoha výše popsaných dělení her především hry etapové.

Tyto hry mají na našem území dlouholetou tradici a jsou spojovány především se skautingem a tábornictvím. Již ve čtyřicátých letech nabíraly dlouhodobé hry rozložené do etap na oblíbenosti a to především díky knize *Hoši od Bobří řeky*⁴ od spisovatele a zkušeného vedoucího skautských oddílů Jaroslava Foglara⁵. Tato kniha

⁴ *Hoši od Bobří řeky* – (1937) - Vyprávění o prvním seznámení se chlapců z městské čtvrti s přírodou, o jejich prvním stanovém táboře a o plnění bobříků. Čtenář je svědkem toho, jak se z městských, stále se nudících kluků stávají pod vedením Rikitana čestní a slušní chlapci, kteří stále prahnou po nových a nových dobrodružstvích. (www.spisovatel.cz/jaroslav-foglar#cv)

⁵ *Jaroslav Foglar* (1907-1999) - Český prozaik, publicista, redaktor mládežnických časopisů a významná osobnost českého skautského hnutí. Pod přezdívkou Jestřáb vedl po celý život skautské oddíly. (www.spisovatel.cz/jaroslav-foglar#cv)

nadchla velké množství mladých čtenářů a stala se předlohou pro mnoho skautských a táborových her, na kterých se lovili bobříci.

Pod pojmem etapová hra se ukrývá hra, která je určena všem účastníkům po dobu konání dané akce a je rozdělena do několika částí – etap. Většina etapových her je vhodná pro letní tábory, školy v přírodě, putovní tábory, vícedenní výlety, obecně řečeno do venkovního prostředí, což ovšem nemusí být podmínkou. Využití najdou všude tam, kde pedagog chce s dětmi společně aktivně naplnit volný čas.

Etapová hra je charakteristická především svým ústředním motivem, pod čímž si můžeme představit příběh, který nás provází po celou dobu hry. Je hlavní motivací a dává soutěžím a hrám logickou návaznost, vytváří příznivou atmosféru, má zajímavý, ale srozumitelný děj. Ruku v ruce s ústředním motivem jde název hry, který by měl vycházet z ústředního motivu. Díky příběhu můžeme předstírat, že jsme zcela někdo jiný, ocitli jsme se na neznámém místě a někdy i v jiné době.

Při přípravě těchto her je potřeba brát v úvahu, že děti se od sebe mohou lišit mírou načerpaných schopností, věkem i fyzickou vyzrálostí. Tvoříme hry tedy tak, abychom dali šanci všem prožít si hru a načerpat nové zkušenosti a zážitky. Podstatné je také znát prostorové podmínky, ve kterých bude celá hra probíhat, vyhodnocovat každou etapu a zvolit vhodné zaznamenávání výsledků, celou hru je nutné ukončit a vyhodnotit. (Zitová, 1984)

Etapové hry mohou mít však i své záporné stránky a to především když klademe velký důraz na soutěživost. Může se nám stát, že když překročíme určité hranice a hra se stane spíše bojem. Přátelství se stane rivalitou. Hra už se nehraje pro zábavu, ale pro vítězství.

3. Praktická část

Na úvod praktické části bych ráda vložila citaci, která mě oslovila v knize *Základy pedagogiky volného času* od Vážanského a Smékala (1995, s. 73): „*Co je možné očekávat od činností ve volném čase? Přívětivost, připravenost k inovaci, tvořivost, pružnost, empatii. Mohou pedagogové, namísto suchého pedantského jednání, být také takoví? Snad by se pedagogika volného času mohla stát průkopníkem změněné pedagogiky, která konečně opustí konzervovaný, odedávna zažitý strach z disciplíny a dá přednost potěšení.*“

Praktická část je zaměřena na tvorbu a aplikaci etapové hry v rámci školní družiny. I když jsou tyto hry ve většině případů privilegiem táborů či dlouhodobějších akcí, myslím si, že i ve školní družině by mohly najít své uplatnění. Jelikož pracuji ve školní družině, kde je moje oddělení zaměřené především na pobyt venku, veškeré hry jsou situované do prostředí parků a hřišť v okolí školy. Tato etapová hra byla psána na míru pro park, který s dětmi navštěvujeme nejčastěji. Ovšem s použitím fantazie, lze hru aplikovat téměř kdekoliv.

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zpracování návrhu etapové hry, která je přizpůsobena pro volný čas dětí v prostředí školní družiny.

3.2 Cíl etapové hry

Cílem zpracované etapové hry je její aplikace v praxi, reflexe s dětmi a sebereflexe vychovatelky. Etapová hra by měla vést k aktivnímu využití volného času v prostředí školní družiny při pobytu venku.

3.3 Dílčí cíle etapové hry

- prohlubování mezilidských vztahů

- rozvoj spolupráce a kooperace
- orientace v prostoru
- rozvoj fantazie a představivosti
- rozvoj pohybových dovedností
- rozvoj kladného přístupu k pobytu venku
- prohlubování vzájemné důvěry a empatie
- rozvoj trpělivosti
- rozvoj komunikace

3.4 Příprava etapové hry

Příprava hry by se neměla podceňovat. Je dobré si uvědomit, že příprava je někdy sama o sobě delší a náročnější, než samotná hra. Ne na darmo se říká: Těžko na cvičišti, lehký na bojišti. V úplném začátku si musíme uvědomit, komu bude hra určena, na jaké úrovni (mentální, věkové, fyzické, hráčské) děti jsou, jaký námět a motivaci použijeme, jakou budou mít hry provázanost či jaké zvolíme dotvoření atmosféry.

Na základě stanovených cílů jsem vypracovala návrh etapové hry, pro děti z druhé třídy, odehrávající se při pobytu venku v rámci školní družiny. Návrh byl tvořen tak, aby nepřevyšoval mentální a fyzickou vyzrálost dětí.

V úvodu celé hry je použita část smyšleného příběhu pro navození atmosféry. Hlavní myšlenka pro ústřední příběh ke hře vznikla při náhodném zjišťování informací o norském souostroví Lofoty. Při procházení internetových stránek s názvem souostroví, jsem narazila na článek na stránkách českého rozhlasu⁶, kde se jeho autor zabýval historií umělého přesunu tučňáků na severní polokouli, přesněji na norské souostroví Lofoty. Leč by se na první pohled zdálo, že článek absolutně s motivačním příběhem hry nesouvisí, já jsem v něm spatřovala detaily, které mi napomohly k utvoření celého příběhu.

⁶ http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/tucnaci-urazili-tisice-kilometru-u-severniho-polu-nakonec-neprezili--923147

V začátku každé etapy je další děj příběhu postupně přehráván pomocí simulací⁷ či v případě potřeby doplněn čtením vypravěče, na konci celé etapové hry je příběh dočten.

Jelikož na realizaci etapové hry musíme počítat pouze s přítomností dvou vychovatelek, je nutné, aby děti rozlišily, kdy se hraje simulace, která má dvě hlavní role, kdy hra začíná, kdy je předčítán příběh vypravěčem nebo hra končí. Již při první simulaci je tedy nutné zakomponovat do textu prvek, který začíná hru a dává vychovatelkám role hlavních postav, tím je námořnický převlek. Znamená to tedy, že když má vychovatelka na sobě pruhované námořnické triko, je v roli hlavní postavy a probíhá hra, svlékne-li si ho, bude mluvit vypravěč či hra končí. Aby i děti rozpoznaly, kdy jsou námořníky a kdy ne, vyrobí si námořnické čepice. Když budou mít čepice na hlavě, jsou námořníky, když se čepice sundají, pro tento den je hra ukončena. Pevně věřím, že pro pochopení hry, postačí těchto prvků a nebude potřeba pokaždé vysvětlovat dětem, že právě teď se převlékáme do kostýmu hlavních postav.

Důležité je také brát ohled na měnící se skupinu. Dítě, které např. nebude přítomno u první etapy, nebude vůbec chápat, o co se jedná. Při každém začátku hry, bude tedy stručně shrnut děj z předešlého dne. Měnící se počet dětí ve skupině je pro školní družinu typickým jevem, je tedy nutné hry a pomůcky připravovat tak, aby se mohly jednoduše přizpůsobit danému počtu.

Vypracována byla podrobná dramaturgie každé etapy, popis simulace-motivace, obsah čtení vypravěče, popis hry, pomůcky, čas, pravidla, bezpečnost a náhradní program. V závěru každé etapy je též zařazen popis realizace.

Bylo zvoleno vhodné datum pro hru a prostředí parku, který se nachází v blízkosti školní družiny. Park je rozdělen na dvě části. V první části parku jsou herní prvky – lanové prolézačky, skluzavka, lanová dráha, houpačky, hřiště na fotbal a v části druhé je park se vzrostlými stromy, fontánou a travnatými celky. Hra se hraje pouze na území parku, je přizpůsobena jeho možnostem.

Z hry je vypuštěno celkové bodové hodnocení. I když při etapových hrách bývá jedním z cílů skupiny či jedince vyhrát celou hru, ve školní družině to bohužel kvůli

⁷ Simulace – „Transformace sama sebe do určité fiktivní situace“ (Bláhová, 1996, s. 48)

častěji měnícímu se kolektivu v průběhu hry není dost dobře možné. Pro naši hru bylo tedy vhodnější dělat na konci každé etapy s dětmi reflexi a v závěru celé hry všechny zúčastněné (nehledě na to, kolika etap se zúčastnily) odměnit pamětním listem.

Jako název etapové hry byl zvolen: *Námořníci*

Hra byla rozdělena na pět etap:

1. Etapa – *Nalodění*
2. Etapa – *Jsme na moři!*
3. Etapa – *Ztroskotání*
4. Etapa – *Na ostrově*
5. Etapa – *Záchrana*

Každá etapa ve školní družině znamenala jedno odpoledne, avšak samotný příběh námořníků se odehrával během dvou dnů.

3.5 Charakteristika skupiny

Skupina dětí, se kterou jsem hrála etapovou hru, pro mě byla již známou. V předešlém roce (2013) jsem s těmito dětmi trávila čas v průběhu výuky jako asistentka pedagoga a také se s nimi setkávala v prostorách školní družiny.

V roce, kdy se konala etapová hra (2014), jsou tyto děti součástí mého oddělení ve školní družině nazývaném Zelené. Jedná se o děti, které navštěvují druhou třídu základní školy, jsou ve věku od 7 - 8 let. V kolektivu převládá 12 chlapců nad 5 dívkami. Docházka dětí do školní družiny je celkem pravidelná, ale nikdy si nemohu být jistá, kolik a které děti ve svém oddělení přivítám.

V rámci kolektivu je integrována dívka s astigmatismem⁸ a dívka s albinismem⁹. Tyto poruchy jsou mi známy a beru na ně zřetel. Dívka s astigmatismem je v kolektivu

⁸ Astigmatismus (cylindrická oční vada)- vada, způsobující nepřesné zaostření světla na sítnici. (<http://www.mojeoci.cz>)

⁹ Albinismus -vzácná geneticky zděděná skupina genů, která má za následek snížení nebo úplný nedostatek pigmentu na kůži, téměř bílé vlasy, silnou slabozrakost a světloplachost (přecitlivělost na světlo). (www.albinismus.cz)

děti již od první třídy. Děti ji mezi sebe bez problému zařazují a jsou jí k nápomoci. Při etapové hře je nutné dbát na dopomoc a usnadňování orientace v prostředí mimo budovu. Pro dívku s albinismem je ve školní družině k dispozici opalovací krém s vysokým ochranným faktorem SPF 50+, který je použit vždy před pobytem venku na všechny části těla, které nejsou zakryty oděvem. Je-li slunný den, je nutné dívku opakovaně natírat krémem i během pobytu venku.

3.6 Realizační tým

Na realizaci etapové hry se semnou podílela pouze moje kolegyně, též vychovatelka školní družiny. Moje role spočívala v tvorbě etapové hry, její realizace, hraní simulací, vypravování, vedení a přípravě, shromažďování potřebného materiálu, zajišťování potřebných pomůcek a dodržování daného času. Kolegyně mi byla nápomocná při doprovodu na místa her, při vytyčování herních míst v terénu, rozmisťování pomůcek či pro dovysvětlování pravidel. Jako velkou oporou se též projevila při připomínkování her, doladování detailů či při hraní simulací.

3.7 Motivační příběh

Kdysi dávno v severské zemi zvané Norsko žil starý admirál Markus Horne. Za svého mládí byl Horne pojem. Často se plavil na mořích a oceánech, bojoval s piráty a poznával okolní země a ostrovy. Jednoho dne už však Horne neměl dostatek sil na další plavby a vrátil se do svého rodného města Molde, kde založil továrnu na výrobu tuňákových konzerv. Postupem času se z něho stal starý a nerudný chlap, který se honil pouze za bohatstvím. Jeho továrna vydělávala obrovské množství peněz, protože norští tuňáci byli lahodnou pochoutkou pro obyvatele na téměř celém světě. Když se jednoho sobotního rána cpal Horne tuňákovou pomazánkou a četl u toho zpravodaj, div se nezardousil právě žvýkajícím soustem. Jeho pozornost upoutal veliký titulek: NA NORSKÉM SOUOSTROVÍ LOFOTY OBJEVEN NOVÝ DRUH TUŇÁKŮ!!! V jeho hlavě se začaly honit myšlenky: nový druh – lepší chuť = více peněz pro mě, plout na ostrov – ulovit tuňáky = více peněz pro mě, vypluji hned - budu tam první = více peněz pro mě.... A tak neváhal a povolal svého kapitána rybářské lodi Kristiana

Molanda a vylíčil mu svůj plán. Kristian se snažil Hornemu vysvětlit, že jejich rybářská loď na lov tuňáků je příliš stará na tak dlouhou cestu, rybářů je málo a zásoby jsou nedostatečné. Avšak Horneho nic nezajímalo: Odplouváme zítra, zavelel! Posádku sežeň mezi měšťany, o zásoby se nestarej, ryb je v moři dost a naše loď, ta cestu jistě zvládne. Chudák Kristian celou noc hledal mezi měšťany statné muže a ženy, kteří by byli vhodní na to stát se námořníky a Horne, ten už se připravoval na to, jak si namastí kapsy....

3.8 Popis jednotlivých etap

V následujících kapitolách je psáno o návrhu jednotlivých etap. Součástí každého návrhu etapy je motivace pro celou hru, potřebné pomůcky, stručný popis hry, její celkový čas, zhodnocení, návrh náhradního programu, bezpečnost a návrhy otázek pro reflexi. Ke konci každé etapy je popsán skutečný průběh hry. Ne vždy je vše tak, jak si to předem naplánujeme, a tato práce není výjimkou. Během realizace došlo k některým změnám oproti přípravě. Bylo nutné pružně reagovat na situace, které nastaly.

Etapová hra probíhala od data 29. 9. – 3. 10. 2014 v průběhu pěti dnů v rámci školní družiny. Každý den bylo na etapu vyhrazeno 100 minut.

3.8.1 Etapa 1. – Nalodění

Cíl etapy:

Stěžejním cílem etapy je uvědomění si vlastní fyzické síly, výkonnosti a kondice s ohledem na důležitost zdravého životního stylu.

Motivace:

Prvního dne, po příchodu do parku, se s dětmi usadíme na lavičkách či trávě a přečteme jim úvodní motivační příběh. Je kladen důraz na čtení, mírné změny hlasu, dbáme na zakončení vět, dramatičnost pasáží atd.

Po dočtení si vychovatelky obléknou námořnická trika. Jedna nyní představuje roli Markuse Horneho a druhá Kristiana Molanda. Přenášíme se do děje příběhu.

Hra – Výkonnostní zkouška

Motivace:

Horne vítá Kristiana s měšťany (děti), kteří přicházejí v ranních hodinách k lodi. Prohlíží si je a zvažuje, zda jsou vhodnými adepty na to, stát se posádkou jeho lodi. *Bylo by dobré si prověřit jejich výkonost a sílu, abychom neměli na lodi slabochy a povaleče.*

Celou hrou provázejí hlavní postavy příběhu. Dětem ukazují, co a jak je potřeba zvládnout, povzbuzují je a chválí.

Příprava:

Jediné co je v tomto případě nutné připravit, je cíl a místo odkud se bude házet ringo kroužkem, zbytek předvádějí přímo Horne s Kristianem.

Pomůcky: tři malé obruče, tři ringo kroužky

Čas: 30-40 minut

Popis hry:

Jedná se o překážkovou dráhu, kdy děti překonávají překážky zaměřené na obratnost. Využity jsou herní prvky v parku.

1. Úkol – námořnický běh se záchranným kruhem

Běh na cca 75 metrů dlouhé trati s obručí, tam a zpět, kterou před sebou dítě kutálí.

2. Úkol – slalom mezi útesy

Probíhání slalomem mezi osmi stromy tam a zpět.

3. Úkol – hod kotvou

Hod ringo kroužkem na cíl. Do prašné cesty, vyznačíme velké kolo, uvnitř menší a do menšího ještě menší. Nejmenší kolo značí cíl.

4. Úkol – zhoupnutí se na laně

Sjezd po lanovce. (viz. Příloha č. 1)

5. Úkol – balancování na přídi

Děti mají za úkol přejít z jedné strany houpačky na druhou tak, aby udržely balanc. (viz. Příloha č. 2)

Zhodnocení:

Po dokončení hry promlouvá Horne k měšťanům (dětem), chválí je za jejich výkon, který prokázali během výkonnostní zkoušky, a přijímá je na svou loď.

Tvůrčí výtvarná hra – **Výroba námořnické čepice**

Motivace:

Hned po nalodění Horne vysvětluje měšťanům, že on je admirálem, což poznají díky jeho námořnické uniformě a Kristian je kapitánem, což je také poznat podle jeho uniformy. A aby bylo na první pohled zřejmé, že i oni patří na jejich loď, každý z nich si vyrobí námořnickou čepici a stanou se tak z měšťanů námořníky.

Pomůcky: 20 papírů velikosti A3, 5x základní sadu pastelek

Čas: 20 minut

Popis hry:

Děti si z papírů poskládají papírovou námořnickou čepici a pak si ji dle fantazie vybarvují pastelkami.

Zhodnocení:

Kristian vyzývá námořníky, aby si čepice nasadily na hlavu. Horne promlouvá a dává najevo své překvapení z toho, že jeho posádka je nejenom výkonná a silná, nýbrž i velice šikovná.

Zakončení etapy:

Tak a můžeme odrazit od břehu. Velké tuňákové bohatství už čeká! Popřejme si šťastnou plavbu - VYPLOUVÁME!

Vychovatelky si svlékají trička, vybírají čepice.

Reflexe:

Přišla vám výkonnostní zkouška náročná?

Jaký z úkolů se vám zdál nejtěžší/nejlehčí a proč?

Jak vám šlo skládání námořnické čepice?

Proč jste zvolily pro její vybarvení vámi vybrané barvy?

Jakou zkoušku si myslíte, že skládají námořníci ve skutečnosti a co všechno by měl dobrý námořník umět?

V jaké jiné roli, než námořníka si myslíte, že bychom se mohli potkat s podobnou zkouškou, která prověřuje náš výkon?

Co je potřeba dělat pro to, abychom uměli podat dobrý výkon?

Otázky jsou kladeny dle průběhu reflexe, přizpůsobují se či jsou doplňovány otázkami vyplývajícími z rozhovoru.

Bezpečnost:

Při překážkové dráze je třeba dbát na bezpečnost především při naskakování na lanovku, kdy je u některých třeba dopomoci a při přecházení houpačky. Vychovatelky v bodu převážení děti přidržují.

Náhradní program:

Při nepřízní počasí se program přesune do tělocvičny nebo do prostor družiny. Výkonnostní zkoušku přizpůsobíme prostoru. V tělocvičně lze využít cvičební náčiní, v prostorách družiny lze úkoly převést do cviků. Skládání čepic je vhodné do kteréhokoliv prostoru.

Realizace etapy:

Při hře bylo přítomno celkem 16 dětí

Před realizací hry u mě trochu panovaly obavy. Musím se přiznat, že ještě cestou do parku se mi hlavou honilo, zda nemám změnit tohle či udělat raději támhleto.

Po příchodu do parku jsem dětem rovnou řekla, aby se usadily na trávu blízko lanové prolézačky. Bylo na nich vidět, že jsou plni očekávání, co se bude dít, a tak jsem

začala číst úvodní část příběhu. Po dočtení jsme se s kolegyní převlékly do námořnických triček a začaly jsme hrát první a nejdůležitější inscenaci. Nejdůležitější pro mě byla proto, že právě v tento moment jsem se měla dozvědět, zda jsem děti nepřeceňovala v tom, že pochopí naši změnu role z vychovatelek na role Horneho a Kristiana. Po sehrání první Simulace, jsem mohla na obavy klidně zapomenout. Děti se do hry vžily zcela bez problému.

První část etapy proběhla dle plánu. Úkoly děti zdolávaly bez větších obtíží, s občasnou dopomocí. Na konci jsme se s dětmi nalodili. Jako loď byla použita ústřední lanová prolézačka celého parku (viz. Příloha č. 3).

Při skládání čepic jsme narazili na problém, že některé z dětí nevěděly jak na to. Děti byly vyzvány, aby si vzájemně s postupem dopomohly. Z mé strany v tomto ohledu došlo k chybě. Měla jsem předpokládat, že tato situace může nastat a připravit např. návody (viz. Příloha č. 4).

Při reflexi se debata nejvíce rozvinula u otázky, která se týkala dobrého výkonu. Děti nejdříve subjektivně povídaly o tom, co ony samy dělají pro to, aby byly v dobré kondici a poté se objektivně přidávaly názory, co můžeme více udělat pro to, abychom byli zdraví a fit.

Z reflexe celkově vyplynulo, že si děti hru užily, nepřišla jim náročná a nejvíce je bavil úkol, při kterém přecházely houpačku a udržovaly balanc.

3.8.2 Etapa 2. – Jsme na moři!

Cíl etapy:

Cílem této etapy je vzájemně čerpat nové informace a umět je dále používat, prohlubovat důvěru v kolektivum a nebát se vyjadřovat vlastní prožitky a pocity.

Druhého dne, po příchodu do parku, si s dětmi opět sedneme na lavičky či trávu. Vystupuje vypravěč (jedna z vychovatelek), který stručně shrne předešlou etapu. Připomene dětem, jak námořníci museli podstoupit těžkou zkoušku výkonnosti, aby mohli být přijati na loď a jak si po jejím úspěšném vykonání vyráběli námořnické

čepice, aby bylo poznat, že jsou opravdovými námořníky na Horneho lodi. Poté jsou děti vyzvány, že se podíváme, co se děje na lodi....

Vychovatelky si oblékají námořnická trička, dětem se rozdávají čepice.

Horne promlouvá k námořníkům, dívá se při tom do dále. Chválí dobré počasí a klidné moře. Navrhuje, že bychom se měli společně trochu seznámit, přeci jen jsme na jedné lodi.

Hra – Poznáváme se navzájem

Motivace:

Já jsem Horne a tohle je Kristian, to už víte. Ale já vaše jména či přezdívky vůbec neznám a ani nevím, co rádi děláte, jaké vaše oblíbené jídlo nebo třeba barva. Pojd'me se tedy vzájemně seznámit.

Pomůcky: vyrobené námořnické čepice + 4 čepice navíc (pro nově příchozí děti), černé fixy cca 10x, stopky

Čas: 20-30 minut

Popis hry:

Hrou provází Horne a Kristian. Děti se rozdělí do dvojic či trojic, dle přítomného kolektivu. Vzájemně si v průběhu dva krát 1,5 minuty o sobě něco povídají. Role se po uplynutí půli času střídají. Ten co mluvil, bude nyní poslouchat, ten co poslouchal, bude nyní mluvit. Po celkovém uplynutí času bude vždy jeden ze dvojice představovat ostatním toho druhého (ve trojici např. první představuje druhého, druhý třetího, třetí prvního – myslíme na delší čas k seznámení). Když uplyne celkový čas pro seznamování, Horne s Kristianem v představování začínají jako první, aby dětem ukázali jak na to.

Po ukončení celé hry, si děti svá jména či přezdívky napíší fixou na čepici.

Zhodnocení:

Horne s Kristianem dávají dětem najevo, jak moc jsou rádi, že už se všichni dobře znají. Horne praví, že za sebou máme už kus cesty a dlouhý den. Bylo by dobré,

aby si námořníci odpočinuli. *Já a Kristian se postaráme o kormidlování.* Horne a Kristian jim přejí příjemný odpočinek na vlnách.

Vychovatelky si svlékají trička, dětem se vybírají čepice.

Hra – **Houpání na vlnách**

Motivace – vypravěč:

Námořníci odpočívají a Horne s Kristianem se starají o kormidlování. Vlny unášejí houpající se loď. *Jak se asi spí námořníkům v kajutách na postýlkách. Co kdybychom si to vyzkoušeli?*

Pomůcky: dětský padák na cvičení

Čas: 20 – 25 minut

Popis hry:

Rozbalujeme padák a děti se staví kolem dokola padáku a chytají jeho okraje. Vždy jedno z dětí si vleze na padák a všichni jej společně zhoupneme jako na vlnách. Pro větší prožitok děti mohou zavírat oči, zpíváme píseň Houpy hou:

Houpy hou, houpy hou na vlnách se dítě houpá,

píseň naše k nebi stoupá,

houpy hou, houpy hou.

Já se svoji družinou jedeme tak lodí sami,

až nás píseň moře zmámí,

houpy hou, houpy hou.¹⁰

Zhodnocení - vypravěč:

To jsme se společnými silami navzájem hezky pohoupali. Přesně jako ty námořníci na vlnách.

¹⁰ Přepřacováno z originálu písně Houpy Hou od Karla Růžičky (viz. Příloha č. 5)

Zakončení etapy – vypravěč:

Dnes už toho bylo na jeden námořnický den ale mnoho. Proto se s celou posádkou a lodí rozloučíme, ale ne na dlouho. Brzy se jistě zase všichni shledáme.

Reflexe:

Bylo těžké si zapamatovat při hře na seznamování informace o kamarádovi?

Dozvěděli jste se vzájemně nové informace, které jste o sobě nevěděli, jaké?

Mohou nám nově získané informace být k něčemu užitečné?

Jak jste se cítili při houpání v padáku, důvěřovali jste ostatním, že vás při houpání neupustí?

Proč jsme si vzájemně zpívali písničku Houpy hou?

Jak se písničky, které si zpíváme před spaním, nazývají?

Znáte ještě nějakou další ukolébavku?

Bezpečnost:

Při manipulaci s padákem je nutné dbát na to, aby se při houpání nedělaly trhavé pohyby a padák se nevyškubl více dětem najednou z rukou. Je nutné opakovat dětem, že houpeme s padákem pomalu a synchronizovaně, okraje nepouštíme. Na padák lezeme bez bot. Volíme rovný terén.

Náhradní program:

Veškeré činnosti z etapy 2. je možné při nevhodném počasí přizpůsobit vnitřnímu prostoru.

Realizace etapy:

Při hře bylo přítomno celkem 17 dětí.

Druhou etapu jsme v parku nezačali na trávníku ani na lavičkách, ale rovnou na lodi (prolézačce), což byla změna oproti přípravě, která proběhla v režii dětí. Hned po příchodu si děti samy automaticky na prolézačku vylezly.

Do kolektivu přibyl chlapec, který předešlého dne při hře nebyl. V tento moment bylo velice dobré shrnutí vypravěče. Připomínat včerejší etapu pomáhaly vychovatelce i děti. Chlapec se do hry bez problému zapojil.

Při houpání v padáku nebyl dodržen předem stanovený čas. Padák děti natolik zaujal, že jsme jej poté ještě podbíhali, točili s ním a schovávali se pod něho.

Při reflexi bylo zajímavé, jak si děti o svém kamarádovi dokázaly zapamatovat informaci, kterou předtím nevěděly. Některé děti také vyjádřily negativní pocit z houpání v padáku a to především proto, že se bály, že je ostatní upustí. Překvapilo mě také, kolik jiných písniček si děti doma zpívají a jak se jim do paměti vryla i naše píseň Houpy hou, kterou jsme ten den ještě mnohokrát opět zpívali.

3.8.3 Etapa 3. – Ztroskotání

Cíl etapy:

Etapa si klade za cíl seznámit děti, jak postupovat, kdyby se ztratily nebo se ocitly na neznámém místě.

Po příchodu do parku se s dětmi posadíme na stejné místo jako předchozího dne. Vystupuje vypravěč, který shrnuje 2. etapu. Řekne dětem, jak se námořníci vzájemně seznamovali a pak si šli po dlouhém dni odpočinout. A jak si děti vyzkoušely pomocí padáku, jaké to je houpat se na vlnách.

Vychovatelky si oblékají trička, dětem se rozdávají čepice, přesouváme se na místo určené pro loď.

Horne napodobuje kormidlování lodě, Kristian sedí vedle něho a zívá. Horne si všimá, že je Kristian unavený a posílá ho, aby si také odpočinul (Kristian si přisedá k námořníkům). Horne kormidluje, ale začínají se mu klížit oči, klimbá hlavou, nakonec usíná a chrápe (cca 10 vteřin). V tom se prudce zvedá, dezorientovaně se rozhlíží, až zůstane koukat strnule vpřed.

Hra – Suchou nohou

Motivace:

Horne křičí: *Narazili jsme! Potápíme se! Pojd'te sem!* Horne ukazuje před sebe. Vysvětluje, že jenom na malinkou chvilku zadřímnul u kormidla, a když se probudil, viděl před sebou ostrov a útesy, ale nárazu již nebylo možné zabránit. *Potápíme se a naše stará loď nemá záchranné čluny... Co budeme dělat?* Kristian zachovává chladnou hlavu a navrhuje opustit loď a přesunout se na ostrov, abychom se nepotopili společně s lodí. Vysvětluje, jak to uděláme.

Pomůcky: 20x papíry velikosti A3

Čas: 25-30 minut

Popis hry:

Papírů potřebujeme o jeden méně, než je dětí s vychovatelkami. Zvolíme trasu, kterou budeme zdolávat. Tuto trasu musíme přejít tak, abychom se nedotkli země (vody). Děti i podložky se smí pohybovat pouze dopředu. Žádná podložka nesmí zůstat prázdná, jinak je nefunkční (utopená) a nelze jej už ke hře použít. Všechny podložky musíme také dopravit do cíle. Než první dojde do cíle, poslední musí opustit start. Vzdálenost k překonání volíme tak, aby nám papíry nepokryly celou trasu hry.

Horne s Kristianem provází hrou, přímo se jí účastní. Čtvrtky představují kusy dřeva, které jsme našli na lodi. Admirál varuje námořníky, že v moři jsou žraloci a tak nesmí stoupat jinam, než na dřevo. *Bohužel kusů dřeva máme méně, než bychom potřebovali. Musíme si poradit.* Horne ve hře vychází první, Kristian poslední.

Zhodnocení:

Až se všichni dostanou na požadované místo, Kristian s Hornem si oddechnou a chválí všechny za týmovou práci, bez které bychom se nejspíš utopili. *Ale kde to jsme?*

Hra – Průzkumníci

Motivace:

Horne v pozadí skupiny propadá panice, nadává, že jeho tuňákové bohatství je zmařeno, že na souostroví Lofoty nebude jako první atd. Mezi tím mluví Kristian

k námořníkům, rozhlíží se kolem dokola. *Měli bychom zjistit, kde jsme to ztroskotali, abychom mohli vymyslet plán na záchranu. Teď se prokáží vaše pozorovací a zaznamenávací schopnosti.*

Pomůcky: 10x papír o velikosti A4, 10x obyčejné tužky

Čas: 25-35 minut

Popis hry:

Děti rozdělíme do trojic či čtveřic. Každá skupina dostane jeden papír a jednu tužku. Jejich úkolem bude prozkoumat a zakreslit vytyčené území tak, aby co nejvíce odpovídalo skutečnosti.

Kristian ukazuje námořníkům území, které mají prozkoumat a zakreslit klacíkem (tužkou) do písku (papír). *Nezapomeneme si mapku také podepsat. Raději udělejte skupinky, abyste se neztratili. Tak hurá do toho.*

Zhodnocení:

Po dokončení zakreslování území si Kristian a Horne s námořníky prohlíží jejich nákresy. Zakreslené věci přizpůsobují hře (stromy – prales, fontána – řeka s pitnou vodou, lavičky – balvany, prolézačky – houští, cesta – moře atd.) a dle toho je komentují. Nakonec námořníky chválí za jejich orientaci a přesnost při zakreslování.

Zakončení etapy:

Kristian vybírá od námořníků mapky a slibuje, že je pečlivě uschová, aby se jim nic nestalo do té doby, než je budeme zase potřebovat.

Vychovatelky si svlékají trička, dětem vybírají čepice a mapky.

Reflexe:

Co se vám zdálo nejtěžší na hře Suchou nohou/bylo těžké porozumět pravidlům?

Co byste dělali, kdybyste se ocitli na opuštěném ostrově?

Ztratili jste se už někdy, co jste dělali, jak jste se cítili?

Dokázali jste spolupracovat při zakreslování v mapě?

Co bylo při kreslení nejtěžší?

Hledali jste už někdy něco v mapě, co a jak se vám vedlo?

Bezpečnost:

Při hře Suchou nohou je třeba upozornit na to, aby si děti měnily místa obličeji k sobě, nešlapaly si na nohy a při možnosti přešlapu, zakolísání z podložky se nezachytávaly soupeře či jeho oděvu.

Náhradní program:

Obě hry připravené pro etapu 3. Lze hrát i ve vnitřních prostorách. Při průzkumu upravíme předem území tak, aby se rozložením podobalo místu v parku (tzn. v místě fontány – stůl, stromy – židle, cesty – žíněčky, molitany, kostky atd.)

Realizace etapy:

Při hře bylo přítomno celkem 17 dětí.

Etapa začínala opět shrnování předchozího dne. Děti se zapojovaly a s vypravěčem opakovaly, co se dělo.

Při hře Suchou nohou bylo pro děti těžké pochopit pravidla. Vše jsme vyřešili tak, že jsme hru začali hrát a pravidla si znovu vysvětlovali v jejím průběhu. Hru jsme jednou dohráli a poté, již s pochopenými pravidly si ji zahráli znovu. Tím se nám celkový čas na hru protáhl z 30 minut na 50 minut. I když se zdálo, že hra byla pro děti složitá, po jejím pochopení, vše probíhalo bez problému. Pro příště tedy nebude třeba pravidla hry upravovat, ale spíše prodloužit časovou dotaci.

Dále celá etapa probíhala dle přípravy.

V reflexi děti hovořily nejvíce o svých představách, co by dělaly, kdyby se ocitly na opuštěném ostrově. Hru Suchou nohou považovaly za těžkou, kvůli vymyšlení strategie. Při zakreslování ostrova se ve většině případů dokázaly domluvit, ale potíže jim dělал odhad velikosti – umístění toho co vidíme z určeného území, tak aby se to vešlo na papír.

3.8.4 Etapa 4. – Na ostrově

Cíl etapy:

Etapa vede děti k zamyšlení se nad blahobytem, ve kterém žijí. Dává si za cíl poukázat na to, jak důležité je vážit si toho, co máme a rozlišovat od sebe postradatelné a nepostradatelné.

Příprava před zahájením etapy:

Do mapek, které kreslily děti předchozího dne, vychovatelky dokreslí všem na stejné místo po třech okrajích moře, po jednom okraji houští, dále rybičku a místo zdroje pitné vody. Vyrobíme rybičky, které budou mít u pusinky očko z provázku, za které se budou chytat rybky na háček, dále prut, který se bude skládat z bambusové tyče, provázku, na jehož konci bude háček.

Po pří chodu do parku se s dětmi posadíme do míst, které nám předchozího dne sloužilo jako ostrov. Vypravěč shrnuje události z minulé etapy. Jak námořníci s lodí narazili a museli se zachránit přesunem na opuštěný ostrov, a jak prozkoumávali místo, na kterém se díky Horneho nepozornosti u kormidla ocitli.

Vychovatelky si oblékají trička, dětem rozdávají čepice.

Hra – Rybolov

Motivace:

Horne si hladí břicho a naříká, že má hlad. *Měli bychom něco sníst.* Obrací se na námořníky s prosbou, aby ulovili nějaké ryby nebo by se mohlo brzy stát, že umře hlady.

Pomůcky: cca 20 ryb a pět prutů, lano, veliká taška – síť, Jo-jo želé rybičky

Čas: 20-25 minut

Popis hry:

Kristian rozdává námořníkům jejich mapky a ukazuje jim, že je na nich zakreslené vhodné místo na rybolov (mezitím Horne připravuje na zvoleném místě

pomocí lana kruh a do něj vhadzuje ryby (viz. Příloha 6), které námořníci budou lovit, vedle pokládá pruty, zůstává u rybolovu po celou hru).

Úkolem je chytit tolik ryb, aby se najedla celá posádka, pomocí prutu s háčkem, aniž byste vkročili do vody. Kdo uloví rybu, sundá ji z háčku, předá prut dalšímu, doběhne k síti, kde rybu odloží. Poté se vrací zpět na rybolov. (Na vylovení ryb dáme dětem 15 minut.)

Zhodnocení:

Společně počítáme ryby. Je-li ryb málo, ptáme se dětí, jak by to udělaly, aby žádný námořník nezůstal o hladu. Doufáme, že dojdeme k závěru o vzájemné podělení. *Dejme se do jídla – rozdáváme želé rybičky.*

Hra – Kapka vody

Motivace:

Horne si nyní hladí břicho, protože se dobře najedl, ale teď má pro změnu zase žízeň. Obrací se na námořníky a ptá se jich, zda také nejsou žízniví.

Pomůcky: nádoba o objemu 0,5l s velkým otvorem na vlévání vody, zdroj vody (fontána)

Čas: 20-30 minut

Popis hry:

Horne ukazuje námořníkům na jejich mapkách zakreslený zdroj pitné vody. *Abychom se všichni alespoň trochu napili, měli bychom přinést tolik vody, aby naplnila tento sud. Jelikož nemáme jiné nádoby na nošení vody, budeme muset vodu donášet v dlaních. Na naplnění sudu máme 10 minut, tak hurá do práce.* Nádobu umístíme nejdále 5-10m od zdroje vody, aby dětem z dlaní při přenosu všechna voda nevytekla.

Zhodnocení:

Hru hodnotíme dle doneseného objemu vody. I kdyby se nám nepovedlo donést požadované množství, děti chválíme.

Horne promlouvá k námořníkům a ukazuje při tom na nebe. *Slunce už skoro zapadá, měli bychom se připravit na spánek, než bude úplná tma.*

Vychovatelky si svlékají trička, dětem vybírají čepice a mapky.

Hra – Stavba přístřešků

Motivace – vypravěč:

Vypravěč dětem povídá, jak jsou námořníci šikovní, že si zvládli ulovit ryby a sehnat vodu, ale měli by si postavit nějaké přístřešky, aby jim v noci nebyla zima a nehrozilo jim nebezpečí. *Co kdybychom nějaké malé přístřešky pro námořníky postavily?*

Pomůcky: veškeré přírodní materiály, které děti najdou v parku

Čas: 30 – 40 minut

Popis hry:

Děti se rozdělí do skupin po třech či čtyřech, najdou si místo kdekoli v parku. Pomocí nalezených přírodních materiálů staví přístřešky pro námořníky.

Zhodnocení:

Všichni se jdeme společně podívat na postavené přístřešky. Děti své výtvary komentují. Chválíme jejich fantazii a pečlivost. (viz. Příloha č. 7)

Zakončení etapy:

Všechny přístřešky se moc povedly, tak budeme doufat, že se námořníkům budou hodit a stráví tak klidnou noc.

Reflexe:

Co bylo nejtěžší na lovu ryb, nošení vody?

Byly jste už někdy na rybolovu?

Když si představíte, že jste na opuštěném ostrově, co kromě ryb bychom na takovém místě mohli sehnat k jídlu?

Co je pro tebe horší pocit hladu nebo žízně?

Co by vám nejvíce chybělo ze současného domu/bytu, kdybyste se ocitli v takovém přístřešku, který jste stavěli?

Co by bylo na pobytu na opuštěném ostrově pro vás nejzajímavější, nejobtížnější?

Bezpečnost:

Při rybolovu je nutné děti upozornit na háčky u prutů. Při stavbě přístřešků je důležité dětem zdůraznit, že stavíme pouze z přírodních materiálů, které najdeme volně na zemi, nic netrháme, nelámeme (šišky, větve, kameny, písek, listy atd.)

Náhradní program:

Hru Rybolov lze bez problému hrát i ve vnitřních prostorách družiny. Hra Kapka vody je do vnitřních prostor nevhodná. Voda dětem z dlaní kape, může dojít k úrazu na kluzké zemi. Místo vody můžeme přenášet např. pingpongový míček na lžici, modré korálky, lego kostičky atd. – (představují např. kapku rosy) a zvolit větší nádobu na naplnění. Při stavbě přístřešků můžeme využít kostky, kaplu nebo lego. Máme-li v družině např. molitanku, deky, polštáře atd., můžeme stavbu nechat zařazenou do příběhu – námořníci staví přístřešky.

Realizace etapy:

Hry se zúčastnilo celkem 17 dětí.

Čtvrtá etapa začínala opět na lodi shrnutím vypravěče. Bylo velice hezké vidět, jak děti očekávají rozdání čepic a převlékání vychovatelek.

Při rybolovu vše souhlasilo s pravidly. Děti trochu bojovaly s trpělivostí při neúspěchu zachycení háčku do očka, ale nakonec každý z nich alespoň jednu rybu ulovil. Po spočítání ryb na každého vyšlo. Bylo tedy zřejmé, že nikdo nezůstane o hladu. Avšak děti jsme se ptali, jak by vyřešily situaci, kdybychom ryb ulovili méně. K závěru o tom, že se podělíme, jsme došli v podstatě okamžitě.

Hra Kapka vody se musela přizpůsobit počasí. Ačkoliv bylo 19 °C, ale pod mrakem, usoudily jsme s kolegyní, že by nebylo dobré, aby se děti zmáčely při nabírání vody z fontány. Donesly jsme tedy do parku dvoulitrovou láhev s vodou, kbelík, dvacet polévkových lžic a nádobu s objemem 0,5 litrů. Hra byla upravena oproti návrhu tak, že děti nabíraly a přenášely vodu na lžici z kbelíku do 0,5 litrové nádoby. Princip hry zůstal stejný. Jiné změny v průběhu etapy už nenastaly.

Reflexe probíhala v duchu života na opuštěném ostrově. Děti si dost dobře uvědomovaly, o co všechno by byly ochuzeny a bez čeho by si musely umět poradit. Jako přínos ze života na ostrově by považovaly dobrodružství a nejtěžší by pro ně bylo nemít elektřinu a vymoženosti s ní spojené.

3.8.5 Etapa 5. – Záchrana

Cíl etapy:

Cílem této etapy je seznámit děti se základním postupem při vlastním zranění či zranění někoho jiného a hovořit v kolektivu otevřeně o svých myšlenkách a názorech.

Příprava před zahájením etapy:

Jedna z vychovatelek odchází do parku dřív, než zbytek oddělení. V parku, na lanové prolézačce (viz. Příloha č. 6) připravuje podmínky pro hru Neprostupné houští a to tak, že mezi lana prolézačky navazuje další provazy, aby bylo těžší otvory prolézačky prolézt (bereme ohledy na to, že budou prolézat i vychovatelky). K některým otvorům přivazuje na vrchní část zvonečky.

Pomůcky: provazy různé velikosti cca 20x, 7 zvonečků či rolničků, provazová lanovka (součástí parku)

Po příchodu do parku se s dětmi posadíme do míst jako předešlého dne. Vypravěč dětem připomíná události z minulé etapy, jak námořníci lovíli ryby a donášeli vodu. Nezapomene také zmínit, jak děti námořníkům postavily přístřešky na spaní.

Vychovatelky si oblékají trička, dětem rozdávají čepice a mapky.

Horne se protahuje a zívá. Povídá námořníkům, jak hezky se v přístřešku vyspal. *Žádný hluk neslyšel, na nohy mu netáhlo a ani ranní rosa ho nebudila. I když hlady ani žízní neumřeme, spát kde máme, stejně bychom měli pokračovat v promýšlení plánu na naši záchranu.*

Hra – Nepropustné houští

Motivace:

Kristian se s námořníky dívá do mapek a ukazuje na zeleně zbarvenou část mapky, kde je houští. *Tuhle část ostrova jsme ještě pořádně neprozkoumali, možná bychom měli začít.*

Čas: 35-45 minut

Popis hry:

Kristian a Horne s námořníky přistoupí podle mapky k houští. *Prolézt tímto houštím nebude vůbec snadné, je to samý trn. Bude nutné se pohybovat opatrně, abychom se trnů nedotýkali a nezranili se. Kdo proleze přes houští až na druhou stranu, může pomoci prolézat ostatním. Poraní-li se někdo o trny, musí se vrátit zpět na začátek houští, aby jej Horne ošetřil, poté může začít prolézat znovu.*

Houští je v této hře prolézačka a trny jsou zvonečky uvázané na lanech. Zacinká-li při prolézání zvoneček, musí se hráč vrátit zpět na začátek a začít prolézat znovu. Prolézání absolvují i vychovatelky. Ti, kteří již prolezli mezi lany bez zacinkání, pomáhají prolézajícím v postupu navigováním.

Zhodnocení:

Zvládli jsme to. Sice to některé stálo pár škrábanců, ale jsme na druhé straně. Porozhlédneme se.

Zakončení etapy:

Horne s Kristianem se rozhlíží kolem, námořníci také. Horne nařiká, že všude je jenom písek, voda, ale nic, co by naznačovalo záchranu. Kristian dává posunek k tomu, aby byli všichni ticho. *Slyšeli jste to? Posloucháme... To byla lodní siréna. Zřetelně jsem to slyšel.* Rozhlíží se, ukazuje do dálky, radostně mává a pobízí námořníky k tomu, aby také mávali. *Jsmo zachráněni!*

Vychovatelky sundávají trička (děti odkládají čepice, mapky).

Reflexe:

Co bylo nejtěžší na prolézání houštím?

Pomáhalo vám, když vás při prolézání kamarádi navigovali?

Jistě se vám už stalo, že jste se někdy poranili, jak jste se zachovali?

Jak byste se zachovali, kdyby se zranil váš kamarád?

Když Kristian něco uslyšel, co vás v první chvíli napadlo, že by to mohlo být?

Vypadá to, že jsou námořníci zachráněni, jak by mohl příběh pokračovat?

Bezpečnost:

Při prolézání mezi lany je nutné dávat pozor, aby se některé z dětí nezapletlo do lan a neporanilo se.

Náhradní program:

Lanovou prolézačku lze vlastnoručně vyrobit pomocí lan. Podmínkou je, aby byla lana na začátku a na konci dobře přivázána např. mezi žebřinami či sloupky na síť. Pro hraní ve třídě můžeme upravit prostor tak, že přelézáme židle, podlézáme lavice, které jsou poupraveny o přivázané provazy se zvonečky. Dbáme na bezpečnost.

Po reflexi si přečteme, jak příběh ve skutečnosti skončil:

Námořníci, kapitán i admirál mávali, div jim ruce neupadly a křičeli, co jim plíce stačily. Byli zpozorováni. Loď spustila sirénu, aby jim dala najevo, že je vidí a popluje k nim. Všichni byli šťastní, že se z téhle šlamastiky dostanou. I když dva dny strávené na ostrově jim daly spoustu zkušeností a nových zážitků, každý z nich už se těšil domů. Jak loď přirazila ke břehu, vystoupil její kapitán a ptal se námořníků, co dělají na tomto opuštěném ostrově. Námořníci, Horne a Kristian se vzájemně překřikovali, jak chtěli kapitánovi vypovědět, co všechno se za poslední dva dny stalo. Kapitán byl moudrý a hodný muž, takže všem ze ztroskotané lodi slíbil, že je dopraví zpět do města Molde. Jenže v tom se ozval Horne. Začal přesvědčovat kapitána, že nemohou plout do Molde, ale směrem k souostroví Lofoty. Kapitánovi se to zdálo divné a tak se Horneho zeptal: Admirále, co proboha chcete dělat na Lofoty? A Horne mu odpověděl, že tam chce pro svoji konzervárnu lovit tuňáky, protože v novinách četl, že na Lofoty byl

objeven jejich nový druh. V tom se začal kapitán smát tak, až se za břicho popadal. Horne, Kristian ani námořníci nechápali, co se děje... Když se kapitán trochu uklidnil, vysvětlil jim, že na souostroví Lofoty nebyl nalezen nový druh tuňáků, nýbrž tučňáků.

Závěrečná hra – **Vzkaz v láhvi**

Pomůcky: 20x papír formátu A5, 20x obyčejné tužky, plastová láhev z průsvitného materiálu s uzávěrem

Motivace:

Přečetli jsme si, jak příběh dopadl. Představme si teď, že bychom mohli komukoliv z příběhu napsat nějaký vzkaz, ohodnotit hru, vyjádřit svůj pocit z celé hry či dát užitečnou radu. Své vzkazy a hodnocení napište na papír, srolujte jej a vhoďte do láhve.

Tato závěrečná hra bude pro vychovatelky zpětnou vazbou od dětí. I když nemůžeme v jejich věku čekat slohové útvary i dětské vyjádření pocitů ze hry potěší. Dětem dáme najevo, že nás společné hraní na námořníky bavilo a poděkujeme jim za jejich nasazení, hravost a účast. Všem dětem, kteří se hry zúčastnili (i v tento den nepřítomným) rozdáme pamětní listy a malé odměny v podobě sladkostí.

Realizace etapy:

Hry se zúčastnilo celkem 17 dětí.

Při realizaci v přípravě před hrou jsme s kolegyní přidaly obrázek lodě, který byl umístěn na vnitřním zdivu v parku. Ve chvíli, kdy Kristian ukazuje do dále na loď, jeho ruka směřuje k obrázku na zdi.

V průběhu etapy se již nic nelišilo od přípravy.

Reflexe se časově protáhla, každé z dětí se chtělo podělit o svůj zážitek z prožitého úrazu. Proto bych pro příště volila otázku zaměřenou přímo na poranění trnem tak, jak to bylo ve hře, ne tak všeobecně.

Při otázce na závěr příběhu děti vymýšlely velice zajímavé závěry, avšak opravdový závěr je překvapil, což bylo záměrem.

Při poslední hře toho děti víc napovídaly, než napsaly, ale i tak jsme se dočkaly s kolegyní pozitivních ohlasů na hru v podobě vzkazů.

Při konečném předávání pamětních listů, jsme každému dítěti pogratalovali za prokázání statečnosti při pobytu na opuštěném ostrově a k dobrým námořnickým dovednostem. Dále jim byla nasazena jejich námořnická čepice. Mapky dětí i celý příběh byl vystaven v oddělení školní družiny.

3.9 Sebereflexe

Sebereflexe je dle mého názoru pro tuto práci velice důležitá. I když jsem po celou dobu tvorby i realizace měla po svém boku lidi, kteří mi dávali užitečné rady a zpětné vazby, vlastní zhodnocení sebe sama při postupu v práci je pro celou hru stěžejní. Sebereflexe mi napomáhá ujasnit si slabé i silné stránky vlastního jednání.

Před začátkem hry bylo dobré si prostudovat literaturu týkající se volného času a her. V průběhu pročítání různých knih jsem si dělala poznámky či označovala stránky s informacemi, které jsem považovala za užitečné pro budoucí sestavování etapové hry. Musím uznat, že v pročítání literatury jsem se zdržela déle, než jsem předpokládala a nakonec jsem měla tolik užitečných her a námětů, že to přispívalo k mé pozdější nerozhodnosti mezi nimi.

Nad výběrem kolektivu jsem se nemusela rozmýšlet, šlo o děti z mého oddělení ve školní družině, které mi byly blízké a známé.

Místo pro výběr etapové hry jsem vybírala z hlediska jeho blízkosti školy, oblíbenosti a jeho nabídky herních prvků.

Po představě o prostoru, kde bude hra probíhat, jsem mohla začít přemýšlet o tom, jaké téma bude hru provázet a jaké hry budu vybírat. Důležitým kritériem pro mě bylo, aby bylo téma zajímavé pro obě pohlaví dětí, hry přínosné a vhodné do prostředí mimo budovu.

Při celkové tvorbě etapové hry pro mě bylo nejtěžší utvořit hru na pouhých pět dnů s omezeným časem a pomůckami. K dispozici jsem měla tolik předloh z literatury a

vlastních nápadů, že jsem chvílema zapomínala na to, že nejsem na čtrnáct-ti denním pobytu, ale ve školní družině.

Veškeré vlastní tápání se změnilo při výběru tématu *Námořníci* a sepsání vlastního motivačního příběhu. Hra pro mě začínala vypadat reálně a její postupné sestavování již nepůsobilo velké problémy. Kladla jsem velký důraz na intuici a dosavadní nasbírané zkušenosti z praxe.

Při samotné realizaci jsem se nejvíce obávala reakce dětí na hru a změny rolí v jejím průběhu. Také jsem si nebyla jistá časovou dotací, kterou jsem ke každé hře přiřadila, což se při realizaci potvrdilo jako opodstatněné, protože některé hry se v daném čase opravdu nezvládly. Měnicí se počet dětí byl též strašákem a to již při tvorbě práce, kdy jsem musela myslet na to, jak nově příchozí děti vtáhnout do děje. I když si myslím, že jsem tuto problematiku vyřešila celkem vhodně rolí vypravěče, nakonec to nebylo při realizaci až tak podstatné, protože pouze v prvním dni hry chybělo jedno dítě, poté bylo oddělení zcela naplněno. Velkou nedůvěru jsem též měla k počasí, takže jsem několikrát přehodnocovala výběr data pro hru.

Zcela nejtěžší částí z etapy byla vždy reflexe. Měla jsem obavy, že děti nebudou reagovat pozitivně, že pro ně hra nebude přínosná, což jsem se mýlila. Reflexe se skoro vždy rozvinula ve velkou debatu a někdy jsme dokonce o některých tématech vedli rozhovory ještě po návratu z parku do školní družiny.

Jelikož se celá hra i přes drobné nedostatky nakonec povedla, dovolím si tvrdit, že etapové hry v rámci školní družiny, jsou realizovatelné a vhodné.

Shrnu-li vlastní sebereflexi v průběhu přípravy a realizace hry na negativa a pozitiva, zhodnotila bych se asi takto:

Pozitiva	Negativa
<ul style="list-style-type: none"> - prostudovaná literatura - velký výběr z nabídky her - vlastní sepsání motivačního příběhu - čerpání ze získaných zkušeností - přizpůsobivost na změny v průběhu hry - spolupráce s kolegyní - zvládnutí více rolí najednou v průběhu hry - promyšlená příprava pomůcek - vhodný výběr místa pro konání hry 	<ul style="list-style-type: none"> - počáteční nerozhodnost při výběru her - nedostatečná sebedůvěra - nedodržování časové garance - občasné podceňování schopností dětí či jejich přeceňování - absence dovednosti oprostít se od hry po jejím skončení

4. Závěr

Výše zpracovaná bakalářská práce si kladla za cíl navrhnout a zrealizovat etapovou hru vhodnou do prostor školní družiny. Vznikl tedy návrh etapové hry, která se skládala z pěti jednotlivých etap, které byly motivovány tématem *Námořníci* a po celou dobu hry provázeny ústředním příběhem, který byl při realizaci čten či převáděn do simulací. Jednotlivé hry byly navrženy tak, aby se podílely na pozitivním prožívání volného času a všestranném rozvoji jedince.

Při realizaci návrhu se mi potvrdilo, že budeme-li brát v potaz specifika prostředí ve školní družině, je možné pro děti připravit dlouhodobé – etapové hry. Celková náplň dne i jeho prožívání tak nabere zcela jiných rozměrů, stmelí kolektiv a vybuduje v něm příznivé klima, ve kterém se pedagogické působení na děti jeví mnohem snazším a účinnějším.

I když jsem při návrhu i realizaci občas bojovala se zapomenutými či nedostatečně promyšlenými detaily, musím uznat, že rozhodnutí pro aplikování etapových her v rámci školní družiny nelituji. Čas strávený nad tímto tématem mě posunul dál nejen z pracovního hlediska, ale i z pohledu svého studia. Dokázal mi pomoci s načerpáním větší sebedůvěry a samostatnosti s ohledem na přípravu programu pro děti a prohloubit zájem o související literaturu.

Tato etapová hra bude dále rozpracována pro účely letního tábora konaného v roce 2015. Na jejím rozpracování se bude podílet vícečlenný tým pořadatelů tábora a tak jsem si zcela jistá, že do přípravy se vmísí spousta nových nápadů a her, jak aktivně prožít čas s námořníky.

5. Literatura

BLÁHOVÁ, K., VACEK, P. *Uvedení do systému školní dramatiky: dramatická výchova pro učitele obecné, základní a národní školy*. Praha: IPOS - Informační a poradenské středisko pro místní kulturu, 1996. 83 s. ISBN 80-706-8070-9

ČINČERA, J. *Práce s hrou pro profesionály*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1974-0

HÁJEK, B. *Pedagogika volného času*. 2., přepracované. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2010, 322 s. ISBN 9788072904716.

HÁJEK, B., PÁVKOVÁ, J. a kol. *Školní družina*. 2. vyd., aktualizované, Praha: Portál, 2007, 160 s. ISBN 978-80-7367-268-3.

HANUŠ, R., CHYTILOVÁ, L. *Zážitkově pedagogické učení*. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 192 s. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2816-2.

HORA, P. *Prázdniny se šlehačkou: malá instruktorská čítanka*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1984, s. 304. ISBN 23-073-84

CHOUR, J. *Receptář her: náměty a návody pro vedoucí dětí a mládeže*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 167 s. ISBN 80-717-8388-9.

JIRÁSEK, I. *Zlatý fond her: hry a programy připravené pro kurzy Prázdninové školy Lipnice*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008, 155 s. ISBN 978-807-3675-066.

MIŠURCOVÁ, V., FIŠER, J., FIXL, V. *Hra a hračka v životě dítěte*. V Praze: Státní pedagogické nakl., 1980, 143 s. ISBN 14-731-80.

NEUMAN, J. *Dobrodružné hry a cvičení v přírodě*. 4. vyd. Praha: Portál, 2007, 325 s. ISBN 978-807-3672-768.

OPRAVILOVÁ, E., GEBHARTOVÁ, V. *Rok v mateřské škole: učebnice pro pedagogické obory středních, vyšších a vysokých škol*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2003, 496 s. Kurikulum předškolní výchovy. ISBN 80-717-8847-3.

PÁVKOVÁ, J.. *Pedagogika volného času*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.

PRŮCHA, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozš. a aktual. vyd. Praha: Portál, 2001, 322 s. ISBN 80-717-8579-2.

VÁŽANSKÝ, M., SMÉKAL, V. *Základy pedagogiky volného času*. 1. vyd. Brno: Paido, 1995, 176 s. ISBN 80-901-7379-9.

ZAPLETAL, M. *Hry v přírodě*. 2. vyd. Praha: Olympia, 1987.

Zlatý fond her: [výběr her a programů připravených pro kursy Prázdninové školy Lipnice]. Vyd. 3. Editor Jan Hrkal, Radek Hanuš. Praha: Portál, 1998, 165 s. ISBN 80-717-8660-8.

Elektronické zdroje

<http://www.zivotopis.osobnosti.cz/miroslav-tyrs.php>

<http://www.spisovatele.cz/jan-amos-komensky>

<http://www.spisovatel.cz/jaroslav-foglar#cv>

http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/zzz/_zprava/tucnaci-urazili-tisice-kilometru-u-severniho-polu-nakonec-neprezili--923147

<http://www.mojeoci.cz/astigmatismus.php>

Seznam příloh

Příloha č. 1 - Herní prvek využíváný pro úkol zhoupnutí se na laně

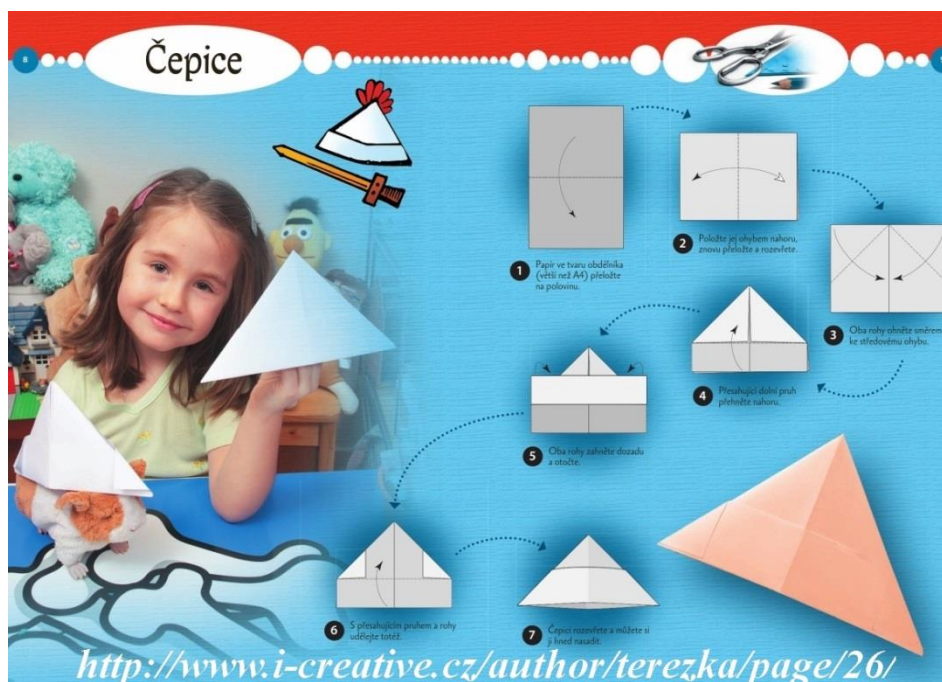
Příloha č. 2 - Herní prvek využíváný pro úkol balancování na přídě

Příloha č. 3 – Herní prvek využíváný při hře jako loď

Příloha č. 4 – Příklad návodu pro skládání námořnické čepice (chybějící při přípravě i realizaci)

Příloha č. 5 – Originální znění písně Houpy hou od Karla Růžičky

Houpy hou
Interpret/autor: Karel Růžička
C Emi Ami Hučí řeka, hučí tmou píseň svoji dumavou, G C G7 proč jsi má milá hlavu zmámila mou. C Emi Čekám na tě děvče mé, v širou dáli půjdeme, A7 D7 G nemusíš se bát, srdce chci ti dát své. C H7 Dmi G7 1. Houpy-hou, houpy-hou, na vlnách se keňu houpá, Dmi G7 C G7 píseň má ku hvězdám stoupá, houpy-hou. C7 R. Děvče mé bílé, jen o tobě snívám, D7 Dmi G7 C do vln když smutných v podvečer se dívám. Houpy- hou. C H7 Dmi G7 2. Já se svou kytarou jedeme tak nocí sami, Dmi G7 C C7 až nás píseň řeky zmámí, hou. C7 R. Děvče mé bílé... C H7 Dmi G7 3. Kde je má osada, kde je štěstí, kamarádi, Dmi G7 C dálka moje srdce svádí, houpy-hou.

Příloha č. 6 – Použité ryby pro rybolov

Příloha č. 7 – Stavba přístřešků pro námořníky

